REVISTA CULTULUI MOZAIC

Nr. 373

1 AUGUST 1976

Anul XXII • AV 5736 • 12 pagini, 1 leu

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : BUCUREȘTI, STR. SF. VINERI 9 — TELEFON 15.50.90

PONTIFEX — ZIDITOR DE PODURI

Cuvîntare rostită de Eminența Sa
d. Șef rabin dr. MOSES ROSEN
la sărbătorirea Monseniorului Francisc Augustin

Monseniorul Francisc Augustin, conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice din București, a împlinit vîrsa de 70 de ani. Cu acest prilej, în ziua de 19 iulie a.c. a avut loc o masă oficială, la care au participat: **Gheorghe Nenciu**, conducătorul Departamentului Cultelor, conducători ai cultelor din țară. Eminența Sa a rostit următorul cuvînt de salut.

Îngăduiți-mi, vă rog — deși nu sînt atît de priceput ca Domniile Voastre în nuanțele limbii latine, în care Dv. vă rostiți rugăciunile — să mă folosesc de un adagiu latin, străvechi principiu al dreptului roman : Locus regit actum. **Aceasta, spre a găsi sursa de inspirație pentru cuvîntul de omagiu ce vreau să-l rostesc, atît în numele Federației Comunității Evreiești din Republica Socialistă România, cît și în numele meu personal, în cinstea prețuitului și iubitului nostru sărbătorit, Monseniorul Francisc Augustin.**

Ne aflăm în palatul arhiepiscopal, care poartă numele patronimic Sfîntul Iosif. Locus regit actum. **Iosef Hatzadik, Iosef cel drept, care este un erou din Cartea cărților, comună nouă, tuturor celor reuniți la această masă, să ne dea, deci, tălmăcirea evenimentului pe care-l sărbătorim.**

Precum Iosef, a știut și acela ce-și desfășoară munca sfîntă în acest lăcaș, Monseniorul Francisc Augustin, să fie un בעל הלומות **„stăpîn al viselor" sale (Genesis 37, 19). Nu un utopist, nu un fantast, ci un om care știe să „stăpînească visele", să le scoată din sfera abstractului în cea a concretului, să le transforme în realitate. Precum Iosef poate și Domnia-Sa răspunde cu cuvintele cu care patriarhul și-a afirmat identitatea înaintea Faraonului :** את ה' אני ירא **„Sînt un temător de Dumnezeu" (Genesis 42, 18).**

Iosef a creat tipul ideal de raporturi între o minoritate și poporul majoritar în mijlocul căruia trăiește. El armonizează pe deplin fidelitatea față de credința proprie, identificarea cu neamul din care se trage, cu loialitatea și devotamentul către țara de a cărei ospitalitate se bucură. El își afirmă, fără refulări, fără ezitări, apartenența și obîrșia, crezul și concepțiile sale ; totodată își pune întreaga putere de muncă, talentul și priceperea, spre a fi util Egiptului antic, în care trăiește.

În ospitaliera Românie, naționalitățile conlocuitoare, cultele, au posibilități largi de a-și trăi pe deplin identitatea națională și religioasă fără ca aceasta să contrazică, dimpotrivă, se armonizează cu sentimente de devotament profund către Patrie, care este a tuturor fiilor săi, indiferent cărei naționalități sau religii aparțin.

Monseniorul Francisc Augustin a știut să facă din această realitate iosefeană a zilelor noastre un crez al vieții sale. Ne întîlnim și colaborăm de mulți ani. Ne aflăm alături unul de altul în forul suprem al țării, Marea Adunare Națională, în Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste, în Comitetul Național pentru apărarea păcii și în alte foruri obștești. Peste tot și întotdeauna eu, rabinul, l-am simțit pe Domnia-Sa, preotul catolic, apropiat — prieten leal, plin de înțelegere și frățietate. În raporturile dintre noi și în pofida unui trecut dureros, plin de tragice amintiri, am simțit cîtă dreptate aveți Dv, catolicii, cînd dați slujitorului de cult denumirea de Pontifex **— ziditor de poduri.**

Da. Prea multe prăpastii s-au săpat și se mai sapă în această lume între oameni și colectivități dar esențială pentru supraviețuirea umanității este zidirea de punți — între confesiuni, punți între filozofii, între civilizații și culturi. E desigur adevărat că tehnica a izbutit să micșoreze distanțele și să clădească poduri de oțel, de beton armat, poduri aeriene care unesc continentele. Toate acestea, însă, s-au dovedit insuficiente spre a rezolva marele probleme ale existenței umane, ale lui To be or not to be, **cu care este confruntată generația noastră. Podurile acestea pot sluji, chiar și în văzduh, la fărădelegi, ele pot exacerba ura, pot adînci prăpastia între oameni și popoare. Adevăratul pod salvator e acela care unește sufletele, apropie conștiințele.**

Fără a exagera deloc pot afirma că între Tempul coral din str. Sfînta Vineri și acest palat din str. Nuferilor n-a existat nici cînd în trecut o punte atît de trainică. Pontifex — ziditor de poduri, **iată misiunea nobilă căreia i s-a dedicat proaspătul nostru septuagenar.**

...Septuagenar ? Înseamnă, oare, această noțiune, acord final, capătul unei activități ? Tot la Iosef, tot în paginile existenței sale tumultoase să căutăm și vom afla răspunsul. Iosef trimite părintelui său Iaacov daruri, între care יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו **„vin vechi care aduce liniștire bătrînilor". Despre ce fel de liniștire este vorba ? Și care e legătura cu vinul vechi ? Vedeți, Domnia-Voastră, omul trecut de zenitul vieții, e cuprins cumva de tristețe în fața legilor biologice care afirmă vigoarea tinereții și declinul celor bătrîni. Descurajante, dezolante constatări. Ele sînt, însă, „liniștite" de un fenomen care dezminte aceste legi, ce se vor imuabile. Vinul cel bun, pe măsură ce se învechește își îmbunătățește calitatea, dă mai multă vigoare, meritînd într-adevăr numele „vinul de viață lungă".**

De la Iosef cetire, deci, Monseniore... Departe de a vă situa printre bătrîni, vîrsta de 70 de ani, vîrsta psalmistului, e o vîrstă care, la „vinul cel atît de bun" ca al Dv. vă deschide de abia calea spre succese.

Întrucît port numele lui David, nemuritorul bard al Psalmilor, vreau să citez versetul său pe de-ntregul și nu fragmentat : „שנות ו בה : שבעים שנ : ואם בגבורות : שמונים שנה" **În traducere : „Zilele vieții noastre sînt șaptezeci de ani, iar la putere, optzeci (Psalmi 90, 10). Mă înscriu, deci, de pe acum, Monseniore, la un toast la aniversarea Dv. de octogenar. Dar pentru că nu mă cheamă numai David, ci port și numele lui Moise, nu mă mulțumesc cu urarea vagă și neprecisă** Multos anos, **La mulți ani, ci în mod precis, fără echivoc, categoric, vă adresez urarea evreiască tradițională, aceea ca să împliniți vîrsta lui Moise —** Ad meia vaesrim. **Să trăiți pînă la 120 de ani și atunci voi rosti încă un toast în cinstea Domniei-Voastre.**

La aniversarea zilei de naștere a Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Cu prilejul zilei de naștere a Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor a adresat următoarea telegramă :

Eminenței Sale
Dr. MOSES ROSEN
Șef rabinul cultului mozaic

La aniversarea zilei de naștere a Eminenței Voastre, îmi este deosebit de plăcut să vă transmit calde felicitări, însoțite de cele mai alese și bune urări de viață îndelungată, cu sănătate deplină și fericire.

Folosesc și acest prilej pentru a vă exprima sentimentele mele de prețuire pentru activitatea Dv. remarcabilă de conducător de cult, apreciat pentru contribuția ce ați adus la crearea climatului de înțelegere și respect reciproc dintre culte. Sînt convins că în spiritul devotamentului patriotic ce vă caracterizează veți îndruma și în viitor clerul și credincioșii Dv. ca alături de toți ceilalți cetățeni ai țării să-și aducă o contribuție susținută la ridicarea patriei noastre pe noi culmi de civilizație și progres.

La mulți ani !

GHEORGHE NENCIU

*

Au mai trimis telegrame de felicitare : Prea Fericitul Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, alți conducători de culte, conducătorii F.C.E. (M), președinți ai comunităților evreiești, enoriași etc.

Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen mulțumește călduros și adresează binecuvîntarea sacerdotală tuturor celor care i-au adresat felicitări cu ocazia zilei de naștere.

1936—1976

JUBILEUL CONGRESULUI MONDIAL EVREIESC

O ceremonie desfășurată la Ierusalim a marcat cea de a 40-a aniversare a Congresului Mondial Evreiesc. Este un eveniment remarcabil pentru că, în cele patru decenii de activitate, Congresul Mondial Evreiesc a devenit un for reprezentativ, democratic, în cadrul căruia conlucrează reprezentanți ai vieții evreiești contemporane.

În zilele noastre existența unei „mese rotunde", a unui for în cadrul căruia exponenții comunităților evreiești se pot întruni, pot analiza problemele specifice, se pot consulta — ceea ce, în fapt, reprezintă Congresul Mondial Evreiesc — apare firesc. Ideea creării unui asemenea for s-a impus ca o consecință a condițiilor istorice și a particularităților vieții evreiești încă de la începutul dispersării. În trecutul îndepărtat realizarea lui a fost împiedicată de condițiile vitrege în care erau silite să trăiască colectivitățile evreiești ca și de lipsa mijloacelor de comunicație. În vremuri mai apropiate au existat încercări de a se realiza un for reprezentativ. Meritul acelora ce au pus bazele Congresului Mondial Evreiesc este că au reușit să creeze o structură viabilă și eficientă tocmai într-o vreme în care iudaismul mondial, și în special cel european, trăia una din cele mai dramatice perioade ale istoriei sale.

Într-adevăr, în 1936, cînd se întrunea sesiunea de la Geneva care a pus bazele Congresului Mondial Evreiesc, fascismul se înstăpînea în Europa, antisemitismul își întindea aripile negre asupra multor țări ale vechiului continent ; hitlerismul în ascensiune amenința nu numai colectivitățile evreiești, ci umanitatea în ansamblul ei. De la începuturile sale, Congresul Mondial Evreiesc a avertizat de primejdia ce se apropie. În lumina celor petrecute apar ca profetice cuvintele scriitorului Șalom Aș care, de la tribuna sesiunii, vorbind în idiș, amintea că evreii au plătit tribut greu tuturor regimurilor de tiranie, dar — atrăgea el atenția — urgia nu se va opri la evrei. În perioade grele, spunea Șalom Aș, să ne strîngem rîndurile și vom trăi, vom supraviețui și lui Hitler. Personalități ca dr. Stephen Wise, eminent conducător al iudaismului american, dr. Nahum Goldman, actualul președinte al Congresului Mondial Evreiesc, sociologul Iacov Letșianski și alții se numără printre întemeietorii Congresului Mondial Evreiesc. Obștea evreiască din țara noastră a fost reprezentată la sesiunea de constituire a Congresului Mondial Evreiesc de o delegație condusă de dr. Mayer Ebner.

Obiectivul primordial, în epoca respectivă, îl reprezenta lupta împotriva fascismului. Congresul Mondial Evreiesc și-a continuat și multiplicat avertismentele. Din nefericire nu cu prea mare ecou. A urmat epoca neagră a distrugerii și exterminării ; activitatea Congresului Mondial Evreiesc a trebuit să se adapteze noilor condiții. Fără a înceta să tragă semnalul de alarmă asupra atrocităților ce se comit — (este știut că Congresul Mondial Evreiesc a fost primul care a semnalat existența lagărelor de exterminare, a cuptoarelor de la Auschwitz, a pregătirii „soluției finale" ; este vorba de „Documentul Riegner" după numele secretarului general al Congresului Evreiesc care a trimis o telegramă în acest sens Departamentului de stat al S.U.A. și cercurilor diplomatice din Londra) — se încerca să se salveze ce se mai putea salva. În toată perioada holocaustului s-au depus eforturi pentru a se mobiliza comunitățile mai puțin atinse de flagelul războiului la ajutorarea victimelor hitlerismului. Paralel, trebuia întreprinsă o acțiune de întărire a moralului comunităților evreiești, de menținere a structurilor lor organizatorice.

Și mai pregnant a ieșit la iveală capacitatea sa organizatorică și de acțiune în

(Continuare în pag. V-a)

Aduceri aminte despre cazul poetului Iacob Gropper

de Camil Baltazar

Viețuirea mea la Brăila era marcată de o împătimită rîvnă de cultură, materializată în frecventarea teatrelor Pasalaqua și Central. De la galeria teatrului urmăream cu ochii larg deschiși și sufletul tresăltînd de bucurie spectacolele diferitelor formații de operetă, music-hall, sau artă dramatică și canto. Acolo am auzit, prin intermediul trupei Segalescu, primul spectacol de muzică populară, am ascultat pe basul Șaliapin cîntînd în epoca de glorie a tinereții sale, cînd vocea lui făcea să se adune-n jurul sălii sute de oameni care îl audiau și în afara incintei sălii teatrului, deoarece atunci Brăila era port de export-import, banii curgeau gîrlă pentru armatorii ce-și puteau permite luxul de a comanda trupele sau actorii cei mai mari ai timpului... Cunoscînd astă situație, erau cazuri cînd artiști ca Sarah Bernard, în turneul ei în România, primul popas și l-a făcut la Brăila.

Nu înțeleg prin ce miracol băiețelul sărman ce eram a reușit ca, cumpărînd cu regularitate revista Flacăra *de sub conducerea lui C. Bianu, împodobită cu strălucite colaborări și cu o ținută grafică exemplară, să păstreze colecția ei. În aceeași perioadă citeam o revistă, în limba română, intitulată Hatikwa,* scoasă *de o asociație culturală evreiască și ilustrată de pictorii Ross, Rubin, Pascin și Marc Chagall. Dar* Flacăra *mă ispitea cu precădere fiindcă era ilustrată de pictorul Iser, cu causticele lui crestături în desen. În revista aceea atît de luxos întocmită am citit prima dată profilurile contemporanilor, compuse de P. Locusteanu, care le-a scos apoi în opul :* 40 de figuri contemporane. *Printre poeții care m-au atras în mod deosebit prin diversitatea inspirației și a stilului, îmbinînd liedul cu poemul epic, erau Bialik și Gropper. Întîmplarea a făcut să cunosc, în casa primitoare a lui Gala Galaction pe acest cîntăreț al plaiurilor moldave și m-a atras pentru că citisem din el poeme*

(Continuare în pag. V-a)

Un „Șlimazl" al timpului nostru

Premiul Pulitzer pe anul 1975 ce răsplătește în S.U.A. cele mai reușite opere din domeniul literaturii și publicisticii, a fost decernat lui Saul Bellow pentru romanul „Darul lui Humboldt". Scriitor de notorietate internațională, tradus în numeroase limbi, (inclusiv limba română „Trăiește-ți clipa" și, fragmentar, „Herzog") Saul Bellow nu este la primul succes. Alte trei romane ale sale au primit fiecare cîte un Premiu național al cărții.

Citit de un public larg și apreciat unanim de critică, Saul Bellow este considerat figura centrală a romanului american contemporan. Cărțile sale au impus un nou tip de personaje și o manieră narativă originală. Eroii romanelor sale au elemente comune între ele și o legătură strînsă cu autorul lor. De aceea la întrebarea „Cine ești dumneata, domnule Bellow?" se poate răspunde cu ajutorul lui Moses Herzog, sau a domnului Sammler, ori prin intermediul lui Charles Citrine și a lui Von Humboldt Fleisher. Fără a se confunda cu nici unul din personajele sale, Bellow le împrumută cîte ceva din propria sa fizionomie, biografie ca și din preocupările sale. Asemeni lui Moses Elkanah — eroul romanului „Herzog" — Saul Bellow s-a născut (în 1915) în Canada, într-o familie evreiască emigrată din Rusia. La fel cu Herzog și Citrine (din „Darul lui Humboldt") scriitorul și-a petrecut copilăria și adolescența la Chicago. Apoi, ca majoritatea eroilor săi, desfășoară o activitate publicistică și universitară.

În panorama romanului contemporan, cărțile lui Bellow se disting prin mai multe trăsături particulare. Ele se desfășoară ca o suită de aventuri minore, făcînd ca anecdota cotidiană să devină o modalitate a simbolului existențial și deci subiect de meditație. Cu o naivitate dezarmantă personajele sale traversează diferite medii sociale, spații geografice și spirituale din cele mai diverse. Bellow reabilitează astfel în romanul modern o tradiție a picarescului în ipostază existențială. Într-un fel, arta sa narativă este legată de tradiția povestitorilor idiș, care au făcut și ei ca necazurile omului simplu să devină simboluri ale condiției umane. Și tot de această latură a personalității scriitorului se leagă și capacitatea lui de a sancționa ridicolul cotidian, înregistrînd întîmplările de fiecare zi sub aspectul lor contradictoriu, remarcîndu-se printr-un umor paradoxal.

„Darul lui Humboldt" povestește „aventurile" lui Charles Citrine, publicist de renume care încearcă să refacă dincolo de moarte un contact mai spiritual cu prietenul său din tinerețe, poetul genial Von Humboldt Fleischer. Deși autor de succes, Citrine rămîne aceeași ființă fragilă în contact cu realitățile sociale, același om mărunt asaltat de adversități derutante, comice prin lipsa lor de sens. Înglodat în procese cu fiscul, exploatat de fosta soție, hărțuit de toată lumea — prieteni îndoielnici, avocați excroci, gangsteri nevrotici — personajul se înfundă într-un labirint al neșansei. Conștient tot timpul de ridicolul situațiilor în care ajunge, Citrine nu le poate totuși stăpîni. Și atunci se refugiază într-un efort de înțelegere a trecutului petrecut în tovărășia lui Humboldt. Aceasta îl duce la meditația asupra relațiilor dintre morți și vii, a rolului pe care îl are în societatea contemporană tradiția. Distanțîndu-se de propriile întîmplări concrete, Citrine caută să găsească o semnificație vieții sale, concentrîndu-se asupra valorilor umaniste afirmate odinioară de poetul Humboldt.

Preocupați de absurdul și confuzia cotidiană, analizînd la nesfîrșit realitatea, ajunși în marginea nevrozei sau a declinului fiziologic, personajele lui Bellow rămîn pînă la urmă ipostaze moderne ale acelui **Șlimazl** în luptă cu viața, victime ale propriilor iluzii, „filozofi amatori" cum i-a caracterizat chiar autorul. În măsura în care autorul îi înconjoară cu simpatia sa, nu lipsită de ironie critică, personajele acestea sînt niște eroi moderni, pe măsura societății care-i crează. Ei nu fac decît să-și caute niște rădăcini pierdute și pe care lumea în care trăiesc nu le poate înlocui. Personajele „poartă fără excepție stigmatul inchiziției speculative, o nevoie de a-și înțelege propriul destin ca parte integrantă a problemei mari a destinului umanității" (Alfred Kazin). Față de restul romanelor lui Bellow, „Darul lui Humboldt" aduce nou o mai intensă analiză a atitudinii față de tradiția umanismului creator și o confruntare a societății superindustriale cu vechile valori, devenite **insuficiente.**

Majoritatea celor care studiază evoluția actuală a romanului american văd în Saul Bellow figura centrală a unei întregi generații de scriitori ca Bernard Malamud, Philip Roth, Peter Israel, Bruce Jay Freedeman, Norman Mailer și alții grupați generic într-o „școală evreiască". În ce-l privește, S. Bellow neagă existența unei asemenea școli: „...Sîntem foarte diferiți unii de alții. Centrele noastre de interes nu sînt aceleași și a ne include pe toți în aceeași categorie numai pentru că sîntem evrei revine într-un fel a ne închide într-un gheto literar". Mai nuanțat este Malamud, al doilea mare scriitor al grupului; — negînd existența în literatura americană a unui curent evreiesc distinct, el observă totuși că „există un mare număr de scriitori evrei în America, dar originile și mediile lor sînt atît de variate!... Poate că împărtășesc o anume experiență, o formă de emotivitate legată de istoria evreilor în Germania nazistă, un interes particular pentru problemele etice, o modalitate comună de a aborda forma și stilul și de a-și prezenta personajele..." Cu tot refuzul scriitorilor vizați de a-și recunoaște o înrudire spirituală și fără a încerca să estompăm deosebirile caracteristice unor puternice personalități artistice, este totuși evident că există în operele lor un fond comun de inspirație din tradițiile străvechi ale iudaismului, o preocupare constantă în zugrăvirea unor tipuri și medii specific evreo-americane. În afară de aceasta se remarcă și mai mulți factori de spiritualitate concretă: „Maturitatea pe care o aduc unui popor persecuțiile, sensibilitatea ce decurge de aici, filozofia ironică care-i permite să depășească adversitățile, respectul valorilor umane cele mai profunde de către aceia care au fost umiliți atît de mult timp și în mod atît de arbitrar" (Marc Saporta: „Istoria romanului american").

În acest context, dramele și tribulațiile semenilor lui Bellow capătă o valoare universal umană, ele reeditînd efortul unei conștiințe mereu treze, capabilă să „definească întunericul fără a se lăsa absorbit de el". (J. J. Clayton).

MIRELA ȘAIM

Varia

FIRUL TRADIȚIEI

„Revue Juive" — hebdomadar care apare la Zürich — a publicat o convorbire cu Leonhard Cohen, scriitor și cîntăreț, născut în 1934 la Montreal, aflat într-un turneu în Europa. Abia ieșit de pe băncile universității, Leonhard Cohen a publicat cîteva povestiri și nuvele, o serie de poeme care s-au bucurat de prețuire; a fost propus pentru premiul de literatură, dar a declinat această cinste argumentînd că primirea premiului ar contrasta cu sensul poemelor sale. La vîrsta de 33 ani și-a început cariera muzicală. Succesul cîntărețului l-a întrecut pe cel al literatului, plăcile sale atingînd tiraje de milioane. În mai toate cîntecele lui Leonhard Cohen se constată influențe ale textelor și melodiilor tradiției iudaice deși stilul este modernist. De pildă, unul din cîntecele sale se intitulează „Who by Fire" (Cine prin foc). Nu cumva l-a inspirat rugăciunea de „Unetane Tokef? — l-a întrebat ziaristul pe muzician. Desigur — a fost răspunsul. MI BAEIS UMI BAMAIM.

Leonhard Cohen a precizat că aparține unei familii tradiționaliste, că bunicul său a fost întemeietorul uneia din cele mai vechi comunități iudaice din Canada, un unchi mare rabin al Canadei, altul președinte al lui Bnei Briith. El însuși este membru al congregației „Șir Hașamaim", își are jețul său sinagogal, același pe care l-a ocupat bunicul și apoi tatăl său. Fervent cititor al Bibliei, cîntărețul găsește firesc ca tematica compozițiilor sale să fie influențată de tradiția în care a crescut și s-a dezvoltat.

Sensibilitatea Bibliei, lirica ei, ecoul Profeților, muzicalitatea Cîntării Cîntărilor, iată atîtea și atîtea surse nobile de inspirație. Hagada ne învață — spune Leonhard Cohen — că trebuie să trăiești personal sensul Bibliei. Este ceea ce încerc să fac prin arta mea. Dacă reușesc înseamnă că aduc și eu contribuția la înodarea firului tradiției iudaice care leagă generațiile.

JUBILEUL AVIAȚIEI CIVILE

De curînd s-au împlinit 50 de ani de la inaugurarea primei linii aeriene în România (București-Galați) și a primului serviciu poștal aerian din țară. Sărbătorirea a fost marcată de un moment emoționant: împreună cu echipajul avionului care a decolat pe ruta București-Galați-Iași s-a aflat și pilotul veteran Mihail Oprișan, cel care — în urmă cu 50 de ani — a participat la efectuarea cursei inaugurale.

350 TEME ȘTIINȚIFICE

Cu prilejul alegerilor organelor de conducere ale Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca s-a făcut o amplă analiză a activității celor nouă facultăți și institute afiliate (1 100 de cadre didactice și cercetători și 14 000 studenți). S-a relevat în acest sens că cei 14 200 de absolvenți din ultimii patru ani s-au integrat în viața economică și socială a țării, în munca productivă de la orașe și sate. S-a mai menționat că în cadrul prestigioasei instituții clujene au fost elaborate, într-un efort comun al studenților și cadrelor didactice, peste 350 de teme de mare importanță pentru știința și economia românească, cu aplicabilitate imediată.

PRIMA NAVĂ ROMÂNEASCĂ ÎN AUSTRALIA

Mineralierul „Bocșa" de 55 000 tdw construit la Șantierele Navale din Constanța este prima navă sub pavilion românesc care a atins vreodată țărmurile Australiei. Nava a ancorat în portul Kembla, pentru a încărca cărbune cocsificabil destinat țării noastre.

A 5-A BATERIE DE COCSIFICARE

Pe platforma combinatului siderurgic de la Galați au fost aprinse focurile la cea de a 5-a baterie de cocsificare — cea mai mare capacitate de producere a cocsului realizată pînă în prezent în R. S. România. Noua instalație va contribui la sporirea producției de cocs metalurgic și la reducerea importului.

EXTINDEREA PORȚII AERIENE A LITORALULUI

Aeroportul „Mihail Kogălniceanu" din Constanța se prezintă în acest sezon într-o nouă ținută arhitectonică. Au fost executate importante lucrări de extindere și modernizare: s-a dublat capacitatea aerogării existente prin construirea unei noi aripi, au fost create noi spații de parcare auto și drumuri de acces, s-au amenajat zone verzi etc. În urma acestor lucrări poarta aeriană a litoralului dispune de spații sporite pentru magazine, unități de alimentație publică, săli de cinema, săli de așteptare, depozitarea bagajelor etc, putîndu-se asigura servicii corespunzătoare traficului intens din timpul verii.

SUFLETE VII

De sărbători se aduc daruri. Cînd se aduc daruri e sărbătoare. Noul dar pe care ni-l aduce editura Kriterion este cartea lui V. Tambur „Povestiri din lumea cealaltă". Aceasta se întîmplă într-un anotimp cînd mieii și iezii sar pe dealuri înverzite, cînd supraviețuitorii nu-s numai tragedie ci și mimune, cînd la evrei (și implicit la cititorii de limbă idiș) sînt binecuvîntate fructele noi. Binecuvîntarea se face înainte de a gusta fiindcă de vremuri și anotimpuri amintește mirosul, prospețimea, culoarea. La fel se întîmplă și cu cartea lui V. Tambur. Mireasma proaspătă, vechiul și mereu nou colorit al creației, atmosfera specifică lui V. Tambur se instalează de la primele pagini, o creație în care revolta și credința într-o lume mai bună merg mînă în mînă așa cum stă bine tinerilor. V. Tambur este cel mai tînăr prozator de limbă idiș din țara noastră.

Cartea de vizită a autorului este cunoscută. Începe „La ușă" — 1937; pătrunde în antreu și recunoaște „Casa mea" — 1940; se uită în jur și este surprins de „Primăvară fără soare" — 1947; se întîlnește cu „Moise" — 1948; intră cu pas sigur în sfînta-sfintelor „Maramureșeni" — 1975; se apropie ferm de altar aducînd noul prinos: „Suflete vii" — 1976. Acesta este titlul noului volum, a noii pleiade de eroi care au participat activ la viața socială într-o epocă de frămîntări și de adînci transformări social — politice.

Abordarea este originală, ca într-un film dar oarecum pe dos. V. Tambur folosește cu măiestrie încetinitorul. Personajele plutesc în „lumea cealaltă" în care problemele principale sînt de lumii de aici, numai că desbrăcate de meschin, de necesități imediate. În felul acesta figura centrală devine aspirație pentru dreptate și omenire. Țeluri și realizări aparțin unei vieți încheiate. Întîmplările sînt consumate. Aprecierea vine oarecum dinafară. Focul nu constă în interesul imediat ci în reflectare, în raționamentul uneori cu o notă ușor umoristică despre cele întîmplate, despre om și lume. Dialogul pare academic cu referiri la Talmud, la învățați și profeți, la filozofia antică. Viața de toate zilele este privită de la distanță, cu răbdare: „Aici nu există grabă". Ideile preconcepute își pierd acuitatea; angajarea capătă alte dimensiuni, puritate.

V. Tambur este un observator neliniștit, nu-i este indiferentă soarta individului, o viață proiectată în zig-zag pe o traiectorie periculoasă numai din cauză că s-a ciocnit cu rigiditate funcționărească sau de încăpățînare obtuză. Suflete contemporane, ard cu focul eroismului unui război viețuit și al construcției pașnice; al dragostei pentru om, în focul apărării demne a convingerilor și principiilor; al luptei împotriva violenței și intoleranței; al înțelegerii pentru tot ce este omenesc. „Sufletele" vibrează cu o viață cunoscută nouă, fiindcă limba este apropiată, populară, presărată cu vorbe de spirit, cu înțelepciune și ironie, cu credința în omenie și dreptate.

Cartea lui V. Tambur „Suflete vii" confirmă încă o dată aprecierea strălucită a dr. Ș. Bikl, că avem în fața noastră „un povestitor care zugrăvește cu delicatețe lirică, ce înalță un cînt omului și naturii... cu o forță rară de dramatizare a personajelor și întîmplărilor. Nu folosește tonuri stridente și nu jonglează ieftin cu cuvintele. Are stilul lui propriu, liniștit de a declanșa drama parcă din întîmplare, dar drama capătă foc sacru, arde întens, pătrunde în sufletul cititorului îl cutremură și-l cucerește".

V. Tambur păstrează aceeași prospețime și individualitate, bogăție a limbii, aceleași metafore vii, încordare a acțiunii și măiestrie a peisajului.

Oamenii vor citi, vor reflecta și sigur că vor șopti din adîncul inimii: mulțumesc!

H. GOLDENȘTEIN

V. Tambur: „Suflete vii", Ed. Kriterion — 1976, 304 p.

Evreii din Surinam

Surinam, fosta Guyană olandeză, posesiune a Olandei în nord-estul Americii de sud, şi-a dobîndit independenţa la finele anului 1975, după 300 de ani de dominaţie colonială. Ţară de un pitoresc neîntrecut, Surinam este străbătut de fluviul cu acelaşi nume, lung de aproape 500 de kilometri, pe malurile căruia se înşiră păduri de nepătruns. De patru ori mai mare decît Olanda, Surinam numără în prezent circa 400 000 de locuitori. În acest stat se află şi o mică obşte evreiască (250 de suflete) şi anume în capitală, Paramaribo.

Se pare că primii evrei, originari din Brazilia (după alte păreri ar fi imigrat din Olanda), au ajuns în Surinam la jumătatea secolului al XVII-lea. Printre documentele care atestă acest lucru, se află şi o *ketuba* (act dotal) din 1643, făcînd menţiune despre o căsătorie celebrată de un rabin. Un al doilea grup de evrei a sosit din Anglia, în 1652. Următorul grup, originar din Portugalia, a fost condus de Joseph Nuncz de Fonseca, cunoscut şi sub numele de David Nassi. Acest din urmă grup a avut o mai mare importanţă pentru întemeierea comunităţii din Surinam, una din cele mai vechi din emisfera vestică. Mulţi dintre cei nou veniţi fuseseră obligaţi a-şi părăsi căminele de teama Inchiziţiei şi-şi aflaseră azil vremelnic printre olandezii din Brazilia. Cînd au fost obligaţi să plece şi de acolo, ca urmare a aceleeaşi intoleranţe religioase, s-au întors fie în Olanda, fie la Cayenne (Guyana franceză), Essequibo şi alte locuri. Unii dintre ei s-au aşezat în Surinam. Aici au înfiinţat plantaţii de trestie de zahăr, foarte necesare economiei acestei regiuni. Dat fiind aportul lor, în 1665 li s-a recunoscut liberul exerciţiu al riturilor şi obiceiurilor religioase. Cînd în 1667 colonia a revenit olandezilor, o parte din evrei au părăsit ţara. Noile autorităţi au reconfirmat curînd libertăţile acordate evreilor anterior. În 1685 a fost construită a doua sinagogă, amplasată la Joden Savanne, lîngă Paramaribo. În 1694 existau în Surinam 92 de familii de evrei portughezi şi 12 familii de evrei originari din Germania. Cele două grupuri de evrei şi-au organizat comunităţi separate. În 1825 evreii au căpătat drepturi depline ca supuşi ai regatului Olandei. La începutul secolului nostru, comunitatea număra 1 500 de suflete. Între timp, exportul trestiei de zahăr intră în faza sa de declin. După încercări zadarnice de adaptare a solului pentru alte feluri de plantaţii, s-a produs o migraţie a populaţiei către coastele Atlanticului. Evreii au urmat acest curent.

În 1836, comunitatea a constituit o nouă sinagogă, întrucît cea de la Joden Savanne fusese distrusă de un incendiu. Arhivele sinagogale au fost depuse în biblioteca centrală a Surinamului şi apoi transferate la Haga. Continuarea declinului economic şi diminuarea numărului membrilor comunităţii au determinat un nou curent de migraţie, de astă dată spre capitală. În timpul celui de-al doilea război mondial, un mic număr de evrei refugiaţi din Olanda şi din alte părţi ale Europei ocupate s-au stabilit temporar în Surinam. Mai tîrziu, populaţia evreiască a continuat să scadă. Cu toate acestea, viaţa comunitară şi religioasă îşi urmează cursul. În zilele de Şabat şi sărbători, se oficiază alternativ la sinagogile Neve Shalom şi Zedek ve-Shalom, respectiv în congregaţiile religioase ale evreilor de rit askenaz şi sefard.

meridiane

La Bad Nauheim

Cu prilejul unei călătorii în R.F.G. am vizitat şi Bad Nauheim, un orăşel cu circa 20 000 de locuitori, în landul Hessa, la poalele munţilor Taunus, la 35 km de Frankfurt am Main. Staţiune împînzită de sanatorii şi case de sănătate este cunoscută încă de pe vremea imperiului roman.

Printre locuitorii oraşului se găsesc 30 de familii de evrei (circa 150 de persoane) stabilite aici după prăbuşirea nazismului. Oraşul are un templu de o construcţie modernă, cu circa 150 de jeţuri, unde păstoreşte rabinul dr. Eliachim Wald, la venerabila vîrstă de 84 de ani. Este stimat şi apreciat nu numai de evreii din localitate, ci şi din numeroasele staţiuni de cură din regiune.

Templul funcţionează tot timpul anului, la rugăciunile de dimineaţa şi seara există totdeauna un minian, iar de Pesah, Roş Haşana şi Iom Kipur templul este plin cu credincioşi aflaţi la cură, ca şi cu cei veniţi din staţiunile din apropiere (Bad Homburg, Bad Kreutznach etc). Vin de asemenea evlavioşi din oraşe depărtate: Düsseldorf, Marburg, Frankfurt etc... Templul din Bad Nauheim, construit în 1928, a fost incendiat în noaptea de 9 noiembrie 1938 de către hitlerişti. A fost refăcut parţial în 1946 pentru a putea fi folosit, iar în 1955 a fost complet refăcut, cu ajutorul subvenţiilor de la stat, ca şi prin contribuţia evreilor stabiliţi aici după război.

În 1948 a fost constituită comunitatea una din cele mai religioase din R.F.G. De marile sărbători slujba religioasă este oficiată de un cantor adus din Olanda. Autorul acestor rînduri a asistat la oficierea slujbelor de Roş Haşana şi Iom Kipur şi a rămas profund impresionat de evlavia cu care se desfăşoară.

În Bad Nauheim există o *Mikva* în funcţiune, două restaurante *caşer*, din care unul deschis tot anul, iar celălalt numai în perioada sărbătorilor de toamnă. Acestea sînt întreţinute din donaţii, ca şi prin contribuţia Asociaţiilor evreieşti din landul respectiv.

Rabinul Wald s-a stabilit în Bad Nauheim în anul 1964. Îşi aminteşte cu căldură că a avut prilejul să cunoască pe Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen în octombrie 1956, la Bratislava la o consfătuire a rabinilor.

În imediata apropiere a oraşului Bad Nauheim se află oraşul Friedberg, de care depinde din punct de vedere administrativ. Şi aici se află un număr restrîns de evrei; templul care a fost complet distrus de nazişti, nu a mai fost refăcut. În Friedberg există o *Mikva* pe Judengasse, astăzi monument istoric, întrucît a fost construită în anul 1261. La această baie rituală se ajunge coborînd 92 de trepte, pînă la izvorul cristalin, lîngă care este amenajat un mic lac, apa fiind încălzită cu pietre încinse, conform ritualului.

MAURICIU LEBENSOHN

Veneţia: Ghetto Vecchio

Una dintre cele mai vechi comunităţi evreieşti din Vestul Europei este considerată a fi cea din Veneţia. Istoria ei se împleteşte cu însăşi istoria Cetăţii dogilor. Iată cum evocă scriitoarea J. Mesnil-Amar din Canada aceste locuri şi această obşte:

Pe ţărmul lui Canal Grande, aproape de marginile mişcătoare ale cetăţii apelor, de cum soseşti, te cuprinde tristeţea ghetoului — şi inima parcă ţi se strînge. Aici nu mai vezi palate! Pătrund, trecînd pe lîngă un canal îngust şi peste o punte de lemn, spre o piaţă largă, cu case sărăcăcioase... Pe vremuri, porţile lui Ghetto Nuovo se ferecau închizînd o aşezare vastă, acum aproape pustie. Aici locuiesc familiile cele mai sărace ale oraşului, evrei şi neevrei.

Cu emoţie privesc ruinele. Pe faţadele caselor, nici urmă de ferestre veneţiene ogivale, simple sau trilobate, nici urmă de goticul arab, de superbe balcoane străjuite de ciini de piatră sau de loggii graţioase, nici urmă de lux, de frumuseţe...

Numai case sărăcăcioase, unele zugrăvite în roşu, altele în cenuşiu, neîngrijite şi mucegăite, cu pereţi leproşi, cu rufe întinse pe frînghiile dintre ferestre... Dacă Veneţia, adevărata Veneţia, agonizează în splendoarea ei, devorată de năvala apelor şi de trepidaţiile provocate de tot mai numeroasele vaporetti *şi de activitatea uzinelor din apropiere, dacă zi de zi se cufundă tot mai adînc în laguna ei — ce să mai zicem de ghetou? Vai, e mort de mult... Acolo locuiau oare străbunii noştri, izolaţi de restul lumii? Dar cei bogaţi? Aceştia păräseau ghetoul, se mutau în palate şi uneori erau înnobilaţi...*

Mă plimb prin Ghetto Vecchio, prin locurile pe unde se joacă copiii cînd, deodată, descopăr o casă drăguţă, cam ascunsă. Este, dacă nu mă înşel, sinagoga-muzeu Sepharad. Monument foarte frumos, foarte luxos, foarte neaşteptat. Are proporţiile unui mic palat din secolul XVII sau XVIII, cu etaje, cu saloane, mobilă frumoasă şi pe pereţi cîteva pînze sau tapiserii înfăţişînd scene biblice sau mitologice... Un mic muzeu de artă evreiască, instalat în două sau trei săli, păstrează în vitrinele sale somptuoase obiecte de cult, apoi cufere sculptate, tiare de argint cizelat, splendide robe de brocart pentru rabini, menite a fi purtate în ocazii solemne, de Iom Kipur sau Pesah. Cufărăşe sculptate pentru a păstra Tablele Legii sau chivoturi cizelate pentru sulurile sfinte. Deschid un chivot...

Îmi zic în gînd: „Aici, între aceşti patru pereţi, s-au petrecut vieţi întregi închinate exclusiv cultului." Au fost vieţi bogate şi pline, consacrate credinţei noastre, vechi de mii de ani. E imposibil să nu te emoţioneze gîndul acestor vieţi dăruite tradiţiei. Ce-ar putea fi mai frumos? Datorită acestor vieţi închinate învăţăturii, iudaismul există şi noi sîntem un popor etern.

...Port în inima mea, pentru totdeauna, imaginea micii sinagogi din Ghetto Vecchio, fermecătoare imagine a unei idei mari, adăpost al Dumnezeului părinţilor mei, mica sinagogă fără mozaicuri, fără statui, fără îngeri şi fără sfinţi, fără apostoli... Modest adăpost care reflectă, în mic, strălucirea marii cetăţi veneţiene. O port în inimă, alături de cealaltă imagine, a cimitirului evreiesc din Lido, scăldat în lumină, presărat cu lespezi vechi şi sculptate, în picioare sau culcate în iarbă, unde poate îşi dorm somnul de veci unii strămoşi ai mei.

Cimitirul din Lido şi sinagoga din Veneţia reprezintă pentru mine un sanctuar al Binelui şi al Adevărului, care îmi va aparţine întotdeauna.

Repetiţie necesară

„LE MONDE" DESPRE CARTEA LUI GIDEON HAUSNER

Ziarul „Le Monde", sub titlul „Un dosar pentru popor", publică o recenzie la recent apăruta ediţie franceză a cărţii lui Gideon Hausner, consacrată procesului Eichmann. Comentînd atît conţinutul volumului cît şi „cheia" sa, adică motivele care l-au determinat pe autor să întreprindă o asemenea lucrare, recenzentul îşi pune întrebarea dacă nu cumva ne aflăm în faţa unei apariţii întîrziate, ediţia franceză venind — într-adevăr — la peste 15 ani de la desfăşurarea procesului şi la aproape 10 ani de la apariţia ediţiei în limba engleză a cărţii. Nu se repetă oare lucruri îndeajuns de cunoscute? îşi exprimă recenzentul temerea. Dar tot el răspunde imediat: Nu, nu este niciodată tîrziu şi nu vor fi niciodată îndeajuns povestite faptele. Pentru că volumul respectiv nu pune în cauză doar pe Adolf Eichmann, fostul şef al Biroului IV B 4 al R.S.H.A. (aşa zisul, „Departament al securităţii celui de al treilea Reich"); nu este în cauză nici măcar doar regimul nazist, ci ceva mult mai semnificativ şi de interes permanent.

Să nu se uite că în 1936 la Berlin se desfăşurau Jocurile olimpice; că Heydrich fusese acceptat ca preşedinte al „Comisiei internaţionale de cercetări criminale", că se privea cu cvasi-indiferenţă zbuciumul evreilor în acest „no man's land al umanităţii" cum se exprimă Hausner. Sigur, încă nu începuse cel de al doilea război mondial şi Auschwitzul nu-şi întinsese încă umbra sinistră. Dar „Noaptea de cristal" avusese loc; erau bine cunoscute decretele de la Nürnberg; discursurile lui Hitler, Göbbels, Goering nu lăsau nici o îndoială asupra intenţiilor acestora, deşi era poate greu să se meargă cu gîndul pînă la programul „soluţiei finale" cu care fusese însărcinat Eichmann. Şi totuşi se închideau ochii şi conducătorii celui de al treilea Reich erau acceptaţi ca interlocutori. Acestor aspecte le este rezervat în special capitolul XII al cărţii. Ceea ce nu înseamnă că restul reprezintă mai puţin un avertisment.

Cartea lui Hausner este mereu actuală, pentru că nu se adresează doar istoricilor. Ea ţine să amintească acelora care n-au cunoscut direct ce a reprezentat pentru omenire acest „alt München", cum caracterizează recenzentul pasivitatea faţă de cele ce se petreceau. Relevarea poate fi stingheritoare, poate fi uneori greu de suportat, dar este necesară cu atît mai mult, cu cît ea pune şi mai în evidenţă faptele acelora care, individual sau colectiv, au încercat totuşi să întreprindă ceva. Tocmai pentru ca istoria să nu se mai repete, este necesar să se repete mereu cele ce s-au petrecut, să se ţină minte vremurile crîncene, dar şi momentele înălţătoare care justifică pe om.

Amprenta ascendenţei

A încetat din viaţă, la venerabila vîrstă de 103 ani, Adolf Zukor, unul din pionierii filmului american. Publicaţiile de specialitate au relevat ce a însemnat Zukor pentru arta cinematografică, în general şi pentru Hollywood în special.

Emigrat din fragedă vîrstă în Statele Unite, Adolf Zukor făcea parte dintr-o familie tradiţionalistă din Ungaria care număra şi cîţiva rabini de seamă. Ascendenţa sa rabinică s-a făcut simţită în multe din laturile vieţii sale. Cu prilejul decesului său s-a reamintit, de pildă, că prin anii 30 ai veacului nostru, împreună cu regizorul Cecile de Mille, Zukor a realizat un film de mare montaj inspirat din Biblie: „Cele zece porunci". Din punct de vedere material, filmul a fost departe de a fi o reuşită. Probabil însă că nici realizatorii nu s-au aşteptat la aşa ceva. Ceea ce şi-au propus, spuneau ei la timpul respectiv, a fost să redea, pe înţelesul marelui public, un episod măreţ din istoria Bibliei. Din acest punct de vedere, a remarcat-o şi critica, filmul a reprezentat o mare reuşită.

Dar ascendenţa rabinică a lui Adolf Zukor s-a făcut pregnant remarcată şi pe plan social. A fost un permanent susţinător al operelor de asistenţă socială din ţara sa de adopţiune. Deşi emigrat din copilărie, Zukor nu a uitat însă nici locul său de baştină. Pe cheltuiala sa a reconstruit sinagoga şi biserica din localitatea Ricse (Ungaria), a refăcut curtea rabinică, a contribuit la ridicarea unor şcoli, a clădit un hotel. Nici concetăţenii să-i nu l-au uitat. O piaţă centrală din Ricse poartă numele lui Adolf Zukor.

CARNET

„CA UN TĂCIUNE SCOS DIN FOC"...

Satul se numeşte Udim, de la ud, *tăciune, aluzie la un anume verset (IV : 11) din Amos : „Şi aţi fost ca un tăciune scos din foc..." Nu e singura aluzie biblică din Ţara Bibliei ; pentru cel ce cunoaşte textele, ele sînt evidente la tot pasul. Emblema prestigiosului institut ştiinţific de la Rehovot este un pom, aluzie la Pomul cunoaşterii din roadele căruia au gustat primii doi oameni. Una din marile societăţi de asigurare are denumirea „Sneh" — „Spinul" şi gîndul te duce direct la viziunea lui Moşe, a spinului care arde şi nu se consumă. Dar străzile şi pieţele ce poartă denumiri de regi, profeţi şi înţelepţi, străzile acestea nu duc oare şi ele în două direcţii — una în spaţiu şi a doua în timp ? Aş spune că această interferenţă între vechi şi nou, aceste ecouri antice pe fondul trepidant al vieţii moderne reprezintă culoarea locală, pitorescul ţării.*

Dar să ne întoarcem în sat, la Udim. De ce Udim ? Pentru că temelia lui a fost pusă, în anii următori războiului de către un grup de supravieţuitori ai ghetourilor şi lagărelor de exterminare naziste. Ei, cei cîţiva ce au scăpat din cuptoarele ce au mistuit milioane de vieţi omeneşti, ei, a căror salvare poate fi descrisă cu cuvintele aceluiaşi profet : „După cum păstorul scapă din gura leului numai două bucăţi de picioare sau un vîrf de ureche"... Au venit aici după ce trecuseră prin toate chinurile imaginabile şi inimaginabile ale iadului. Un mănunchi de oase uscate dintr-o imensă vale a plîngerii, ca să folosim imaginea altui profet, şi încet-încet au prins viaţă şi au dat viaţă. Înfruntînd o mie şi una de adversităţi — soarele prea dogoritor, hamsinul, vîntul fierbinte al deşertului, setea şi foamea, trudind cu aprigă îndîrjire, cu disperare poate — dar asta a rămas şi va rămîne o taină a lor — au secat mlaştinile, au pus stavilă nisipurilor invadante, au transformat dunele aride într-un ogor fertil. Păşesc pe aleile satului, privesc cu duioşie oranjeriile şi livezile de rodii, mă aplec şi ridic o petală de trandafir — aici roşul lor e ca o văpaie — ascult larma voioasă a zburătoarelor ce-şi au cuibul în aceste grădini...

E zi de Şabat, început de vară, casele strălucesc în soare, prin ferestrele larg deschise se aude zvon de glasuri. O mamă îşi îndeamnă băiatul să termine o dată cafeaua, e pur şi simplu exasperată de încetineala cu care mănîncă ; undeva sună telefonul iar în veranda acoperită de iederă un tranzistor e deschis la maximum. E o zi de Şabat, dimineaţa, e cald, amiaza va fi caniculară şi oamenii îşi împlinesc rostul, ca în orice altă aşezare omenească. În grădinile din spatele caselor portocalele se auresc la soare, în cameră băiatul continuă a-şi exaspera mama, tranzistorul poluiază atmosfera. Peste cîteva ore satul întreg va urmări cu sufletul la gură desfăşurarea meciului de fotbal dintre Hapoel Natania şi Macabi Tel Aviv. Microbiştii se află de pe acum la faţa locului, dar şi dintre cei rămaşi destui vor face aproape un infarct ori de cîte ori Spiegel va rata prosteşte la 6 metri de poartă... Da, minunea s-a produs, tăciunele a fost scos din foc în ultima clipă, oasele s-au acoperit de carne. Moartea a rămas în urmă, viaţa a învins. Aici, acum, în această dimineaţă senină de Şabat, îţi vine foarte greu să realizezi că te afli printre cei veniţi de la Auschwitz şi Buchenwald, de la Bergen-Belsen şi Mauthausen. Cei a căror suferinţă nu poate fi descrisă mai bine decît prin cuvintele profetului Ezechiel. „La naştere, în ziua cînd te-ai născut, buricul nu ţi s-a tăiat, n-ai fost scăldată în apă, ca să fii curăţată, nici n-ai fost frecată cu sare şi nici n-ai fost înfăşată în scutece. Ochiul nimănui nu s-a îndurat de tine, ca să-ţi facă măcar unul din aceste lucruri, din milă pentru tine ; ci ai fost aruncată pe cîmp, aşa de scîrbă le era de tine, în ziua naşterii tale. Atunci Eu am trecut pe lîngă tine, te-am văzut tăvălită în sîngele tău, şi am zis : Trăieşte chiar şi în sîngele tău ! Da, ţi-am zis : Trăieşte chiar şi în sîngele tău..."

Şi cel ce n-a pierit în camerele de gazare, cel ce nu a fost ars în crematorii a continuat să trăiască, împlinind cuvîntul Domnului. A trăit în sîngele său iar cînd coşmarul a luat sfîrşit s-a spălat de propriul său sînge şi de necurăţenia altora şi a venit aici. Să sece mlaştinile, să stîrpească cactuşii răi şi ţepoşi ce au invadat pămîntul, să împingă deşertul şi să sădească în loc pomi şi grădini, iarbă şi flori. Nu, nu se pricepeau, căci nu mai făcuseră niciodată treburile acestea, nici măcar nu ştiuseră să deosebească o frunză de lămîi de una de prun, dar nimeni nu a stat să-i întrebe dacă se pricep sau nu. Au trudit cu aprigă îndîrjire, cu disperare poate, cu trupul scăldat de sudoare şi mistuiţi de sete — apa, care aici e ca pacea, cea mai mare binecuvîntare — apa a venit mult mai tîrziu... A fost greu, nespus de greu la început şi nu un singur an. Dar dîrzenia, hărnicia şi inteligenţa omenească au biruit. Mărturie sînt aleile răcoroase, casele spaţioase, livezile de lămîi şi portocali, tufele de trandafiri, văpaie vegetală în lumina dimineţii.

...Satul se numeşte Udim şi e un tăciune scos din foc.

VICTOR RUSU

Bar Mitzva la Galaţi

La Galaţi a avut loc festivitatea de Bar Mitzva a cursantului la Talmud Tora Emilian Blumenfeld, pregătit pentru acest eveniment de d. rabin Şmil Butnariu.

În prezenţa părinţilor, rudelor, a unei numeroase asistenţe, tînărul major a rostit o cuvîntare legată de obligaţiile religioase ce-i revin fiecărui evreu credincios.

Membrii comunităţii, cursanţii de la Talmud Tora cît şi cei prezenţi, au felicitat călduros pe sărbătorit şi familia acestuia.

În comunităţile noastre

SUCEAVA

ANIVERSARE. — La sinagoga „Sadaghere" a avut loc un Kiduş oferit de d. Faibiş-Cusiu Singer, cu ocazia împlinirii vîrstei de 75 de ani. Enoriaşii îl preţuiesc şi-i sînt recunoscători pentru rîvna pe care o depune întru buna funcţionare a acestui sfînt lăcaş. Ei i-au adresat tradiţionala urare *Ad Meea Veesrim.*

BRIT-MILA. — Membrii obştei au împărtăşit bucuria tinerii familii Daniel Bercovici de a avea un prim fiu. Ceremonia de Brit-Mila a avut loc la sinagoga centenară Hevra Gach din localitate.

DOROHOI

Corul Talmud Torei din Dorohoi s-a deplasat în comunităţile din Fălticeni, Rădăuţi şi Suceava, susţinînd cîte un concert de muzică religioasă, mult apreciat de enoriaşi.

MONUMENT

La Halle (R.D.G.) s-a înălţat un monument în amintirea evreilor asasinaţi de nazişti.

Monumentul se află pe locul vechii sinagogi distruse în anul 1938, în timpul pogromului „Noaptea de cristal".

În acest oraş a existat o comunitate evreiască din anul 1700 pînă în timpul ultimului război mondial. Astăzi, la Halle trăiesc 66 de evrei.

ÎN ATENŢIA CITITORILOR

Numărul următor (374) al revistei noastre va apare la data de 1 septembrie 1976.

DECESE

În perioada 11—25 iulie a.c. în cimitirele Comunităţii evreilor din Bucureşti au fost înhumaţi :

Fischer Maximilian (81 ani) str. Mierlei 3 ; Avram Cecilia (71) Popa Tatu 86 ; Schwartz Dorina (67) Otulescu 4 ; Maer Mauriciu (85) Pascal 19 ; Atlasman Verona (72) B-dul Magheru 32—36 ; Abuav Mordi (79) Sapienţei 1 B ; Goldinştein Avram (89) Mintuleasa 3 ; Sufrim Dov (74) Şos. Colentina 10 ; Birnbaum Malca (68) str. Primăriei 11 ; Rosner Rhula (81) Lt. Col. Pavel Ionescu 9 ; Grünau Amalia (83) Sf. Apostoli 26 ; Baron Floreta (64) Mintuleasa 22 ; Pzarinchin Abram (87) Mămulari 18 ; Goldenberg Ana (81) B-dul Constructorilor 5 ; Schneer Rebeca (72) Episcop Ilarion 20 ; Nachman Naca (71) Şos. Ştefan cel Mare 31.

Cu multă durere, Ghertrud şi Henry Goldinştein, fiică şi ginere, aduc la cunoştinţă că în ziua de 15 iulie a.c. a fost înhumat la Bucureşti

AVRAM GOLDINŞTEIN-BUCUREANU
Bîrlad

Un gînd pios pentru sufletul lui curat şi bun.

Cu profundă durere, Iehuda (Aurel) soţ, Any şi Marcel Erbach, Alexandru Mandy cu soţia, Erica şi Sergiu, anunţă împlinirea unui an de la decesul neuitatei şi dragei noastre soţie, soră, cumnată şi mătuşe

SARAH MARCOVICI
născută Penchas

O plîngem şi nu o vom uita niciodată !

Adînc îndureraţi şi în veci nemîngîiaţi Cili, soţie, Betty şi Coca, fiice, Leon şi Tili, gineri, precum şi nepoţii Sorin, Rely, Gabriela, Florin, anunţă stingerea din viaţă a celui mai drag şi iubit soţ, tată şi bunic

ZISSU LEIBOVICI
Tg. Neamţ

decedat în ziua de 27 decembrie 1975, în vîrstă de 74 ani.
O lacrimă pentru sufletul lui bun şi nobil !

Comunitatea evreilor (M) din Piatra Neamţ anunţă cu regret încetarea din viaţă a lui

SAMI ROTHMAN

Defunctul a fost membru în comitetul de conducere al Comunităţii şi efor al templului.

Familiei îndurerate, sincere condoleanţe.

ÎN AMINTIREA LUI ALBERT EINSTEIN

În amintirea lui Albert Einstein, în Unionstrasse nr. 4 din Zürich, pe imobilul în care a locuit odinioară savantul a fost aşezată o placă comemorativă, avînd următoarea inscripţie :

Aici a locuit de la 1896 pînă în 1900 marele fizician şi prieten al păcii

ALBERT EINSTEIN
1879—1955

Apare
LUAH
Calendarul mozaic
pe anul 5737
(1976 — 1977)

Un îndrumar al vieţii religioase de zi cu zi.
Din sumar :
— Anul ebraic : lunile şi semnificaţia lor religioasă şi istorică ;
— Datini şi prescripţii religioase pentru toate sărbătorile ;
— Anul 5736 în viaţa obştei evreieşti din România — privire retrospectivă.
Aforisme talmudice ; explicarea unor instituţii religioase (pericopa, haftara, zile de post etc.).

Preţul unui exemplar : 3 lei.

GLOSAR IUDAIC

MAGHEN DAVID

Stea în șase colțuri, simbol iudaic.
Acest simbol a fost descoperit pentru prima dată la Sidon, pe sigilii ebraice.

MIDRAȘIM

Culegere de comentarii din perioada talmudică. Aceste comentarii cuprind interpretări la cărțile Tanah-ului, în special la cele cinci cărți ale Torei și la cele cinci Meghilot (Cîntarea cîntărilor, Ruth, Heicha, Kohelet și Ester). Comentarul e fie parabolă, fie interpretare, fie povestire.
Cel mai cunoscut este Midraș Raba.

MOHEL

Cel ce execută circumcizia noului născut, la opt zile, introducîndu-l în acest fel în Legămîntul părintelui Avraam.

MOLED

Ora cînd se reînnoiește luna de pe cer.

MOADIM LESIMHA

(Literal : Cu bucurie sărbătorile !)

Expresie cu care se salută fiii lui Israel, în zilele de sărbătoare și la aniversări.

MEZUZA

Fiecare dintre cele două portice de la intrare în cameră. În mod curent, expresia indică un mic pergament pe care sînt înscrise două capitole din Tora („Ascultă, Israel !" și „Fi-va, de vei da ascultare...")
Potrivit poruncii Torei, mezuza se fixează în dreapta ușii, la fiecare casă evreiască.
Pe partea exterioară a mezuzei e înscris numele Șadai, inițiale ale cuvintelor ebraice — „Păzitorul ușilor lui Israel"
Obișnuim a săruta mezuza la intrarea și ieșirea din casă.

SIMHA RAZ

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

JUBILEUL CONGRESULUI MONDIAL EVREIESC

(Urmare din pag. I-a)

perioada imediat următoare încetării celui de al doilea război mondial. Supraviețuitori ai lagărelor de concentrare și de exterminare rătăceau pe întinsul Europei, dezrădăcinați, fără familie, fără adăpost, demoralizați. Acțiunea de readaptare a acestora la o viață normală, de reintegrare a lor în societate a făcut parte din principalele obiective ale Congresului Mondial Evreiesc. În același timp, se impunea sprijinirea refacerii vieții comunitare distrusă în multe părți ale Europei, stimulării activității lor, promovării apropierii între obștiile evreiești. Congresul Mondial Evreiesc nu s-a limitat doar la combaterea antisemitismului, la promovarea ideilor progresiste în viața evreiască ; în rezoluțiile sale s-a pronunțat în permanență pentru coexistența pașnică între state cu sisteme sociale diferite, pentru dezarmare, împotriva fascismului, colonialismului.

Marele merit al Congresului Mondial Evreiesc, al conducătorilor și, în special a d-rului Nahum Goldman, care a făcut parte din Consiliul de conducere încă de la înființare și pe care îl prezidează de peste 20 de ani, este că a știut să răspundă imperativelor momentului, găsind calea de armonizare a particularităților tuturor participanților la activitatea Congresului Mondial Evreiesc. Acesta a devenit un for larg, reprezentativ, tocmai pentru că în cadrul său se întrunesc comunități mari și mici, din apus și răsărit, cu probleme diferite și care ar putea avea puncte de vedere deosebite în anumite chestiuni, dar care sînt unite în dorința de a promova colaborarea între ele și între oameni. Un exemplu al acestei diversități a fost oferit și de recenta reuniune a Congresului Mondial Evreiesc de la Haga, la care au participat, alături de reprezentanții marilor comunități evreiești din S.U.A., Israel, Franța, Anglia și cei ai comunităților din America latină, exponenți ai comunităților evreiești din țări ale răsăritului Europei : România, Iugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria, R. D. Germană. De altfel, un principiu de bază al Congresului Mondial Evreiesc este acela că *„se garantează autonomia tuturor comunităților evreiești cu privire la problemele lor interne și religioase"*. O rezoluție a Consiliului Congresului Mondial Evreiesc de anul trecut reafirma că *„nu se poate întreprinde nici o acțiune privitoare la o comunitate evreiască fără a se consulta în prealabil conducerea respectivei comunități"*, toate organizațiile și comunitățile care fac parte din Congresul Mondial Evreiesc fiind chemate *„să asigure ca acest principiu al consultării și respectului mutual să fie respectat cu strictețe"*.

În acest spirit și-a adus și își aduce și obștea evreiască din România contribuția la activitatea Congresului Mondial Evreiesc. O recunoaștere a aportului obștei noastre o reprezintă prezența printre membri Consiliului de conducere al Congresului Mondial Evreiesc a Eminenței Sale d. dr. Moses Rosen, Șef rabinul cultului mozaic din România, președintele Federației Comunităților Evreiești din R. S. România. În rezoluția sa din 9 iulie 1975, Consiliul de conducere al Congresului Mondial Evreiesc își afirma recunoștința *„pentru faptul că comunitățile evreiești din România se bucură de depline drepturi cetățenești și de libertate religioasă"*, exprimînd *„aprecierea sa asupra conlucrării active între comunitățile care îl alcătuiesc și Federația Comunităților Evreiești din România"*. În același timp se afirma *„hotărîrea de a întări legăturile de solidaritate cu acest bine organizat organ reprezentativ al unei colectivități evreiești dintr-un stat socialist"*. Rezoluția mai sublinia că Consiliul Congresului Mondial Evreiesc *„reînoiește încrederea și prețuirea pentru mult respectatul conducător spiritual al evreilor din România, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen care, cu atîta pricepere și atît de mult spirit constructiv participă la acest for mondial evreiesc"*.

Relațiile dintre Congresul Mondial Evreiesc și obștea evreiască din România au fost întărite, de asemenea, prin vizite repetate ale dr. Nahum Goldman în țara noastră. D-sa este un prieten apropiat al României și un admirator al politicii clarvăzătoare a președintelui ei, domnul Nicolae Ceaușescu. La reuniunile Congresului Mondial Evreiesc, ca și în alte foruri internaționale, dr. Nahum Goldman și-a manifestat prețuirea adîncă și admirația pentru realizările României, pentru politica ei externă dinamică, pătrunsă de răspundere pentru destinele omenirii.

Opinia publică evreiască salută aniversarea Congresului Mondial Evreiesc cu convingerea că în cele patru decenii de activitate, acest for a îndreptățit speranțele întemeietorilor săi. Congresul Mondial Evreiesc a știut să-și îndrepte atenția spre problemele esențiale, dovedindu-se un organism util obștiilor evreiești de pretutindeni. Să punctăm deci acest moment aniversar cu urarea tradițională : IAȘER KOAH.

Aduceri aminte despre cazul poetului Iacob Gropper

(Urmare din pag. I-a)

traduse de către Horia Furtună și B. Fundoianu. Așa am și luat aminte cînd Gala Galaction l-a întrebat pe Gropper : „De ce dumneata, care scrii foarte bine în limba română, în care mi-ai și citit poeziile dumitale, ești poet de limba idiș ?"

Surîzînd cu zîmbetul lui fermecător de copilandru bucălat, Gropper a replicat :

— Din lene, maestre și din cauză că m-au răsfățat amicii Geri Spina, Horia Furtună și B. Fundoianu.

— Cum adică te-au răsfățat ?

— Păi, citindu-le eu niște poezii de ale mele, scrise în prima versiune în idiș, mi le-au luat și tradus și m-am trezit, înainte de a publica vreun stih în română sau idiș, că sînt mai cunoscut din traducerile amicilor pe care ți i-am pomenit.

Atunci mi-am amintit că am luat prima dată contact cu poezia lui Gropper în 1914, din traducerile apărute în Hatikwa *și prin intermediul colectivelor care dădeau șezători la Brăila și Galați, unde, pe lîngă poeziile recitate din el, l-am auzit pe Iacob Gropper conferențiind.*

Și aici e cazul să subliniez particularitatea acestei existențe scriitoricești. Înainte de a fi apărut într-un volum, Gropper era cunoscut în cercurile largi culturale din România prin șezătorile literare, unde era unul din cei mai apreciați și aclamați poeți, datorită numeroaselor tălmăciri apărute în românește, făcute, în afară de cei pe care i-am citat, și de I. Ludo și Brunea-Fox.

Norocul rar pe care l-a avut Iacob Gropper, ca poeți de prestigiul unui B. Fundoianu sau Horia Furtună să-i transpună măiestrit în română farmecul poeziei sale, a determinat răspîndirea ei din ce în ce mai largă.

Gala Galaction, cunoscîndu-l întîi pe Gropper, tot din tălmăcirile confraților săi și mai apoi din șezătorile în care dimpreună se produceau, și-a expus întîi oral aprecierile laudative, și apoi în scris, pentru acest rapsod al șesurilor și pădurilor moldave, în articolul Un cal de rasă. *Autorul* Roxanei *l-a așezat pe bard, pentru devotata-i pasiune de pictor al ținuturilor moldave, alături de Vlăhuță, pomenind tot timpul în scrisul său de poetul „mihăilean".*

Portretul pe care pictorul Ross i l-a croit în Hatikwa, *odată cu apariția* Nocturnei proletarului, *corespunde întru totul cu originalul, la data cînd compunea dramatica poemă :*

„Stăpînu-mi ia întreaga zi / și-o ia cu drept, că-i se cuvine / El pîine-mi dă și bani și strai / Iar eu doar sufletul din mine / Doar sufletu-mi, lumina-mi doar / Doar forța-mi veșnică și tare, / Eu n-am lumini de-argint în zori / Și-n primăvară flori și soare. / Vîndut mi-i rostu-ntreg, vîndut, / Vîndute razele vieții / Și soarele nu m-are-n gînd / Să aibe-n gînd pe toți drumeții ?" — *chipul de copilandru cu ochi de vizionar trasat de Ross era al funcționarului de bancă Iacob Gropper. Acesta mărturisea că, fiind acaparat zi și noapte la serviciu, adică „la stăpîn", doar duminica putea sta de vorbă pe îndelete cu sufletul său. Și-mi exprima temerea că nu poate compune la timp ceea ce simte și cine știe dacă va mai avea, mai apoi, răgazul să o facă, fiind ocupat să-și asimileze cultura generală.*

Într-adevăr Gropper era un om de o vastă și multilaterală cultură, cunoscînd șase limbi. Intelectual de mare clasă, vorbitor strălucit, abordînd, cu surîsul pe buze, problemele cele mai complexe, o săvîrșea cu naturaleța și farmecul poetului care te cucerea de la prima cunoștință.

De ce a atras poezia lui Gropper atîți poeți de limba română ? Pentru că înfățișa o cîntare a cîntărilor închinate plaiurilor românești, iar subiectele ei erau : copilăria, slăvirea pădurilor noastre, zugrăvirea bisericii din Bălinești, cîntarea Siretului, văzute în cadrul lor patriarhal, tezaur de care Gropper se apropia cu ardoare, dragoste și rîvnă și-i transpunea frumusețile în valorile permanente ale artei.

Marele Mihail Sadoveanu cunoștea și aprecia poeziile lui Iacob Gropper, prin intermediul tălmăcirilor făcute de bunul său prieten, Horia Furtună. Drept care l-a poftit într-o zi la el acasă. Autorul Baltagului *locuia pe atunci pe Intrarea Romei.*

Iacob Gropper a ezitat întîi să dea curs înaltei invitații. Omul de statură înaltă, sigur altminteri pe sine, se pierdea în fața perspectivei de a sta înaintea geniului său confrate. Odată ajuns în fața lui Mihail Sadoveanu, era cît p-aci să se fistîcească, venindu-i lacrimile în ochi.

Norocul a fost că maestrul l-a întîmpinat cu un sfătos „salom", tocmai pentru că observase emoția înscrisă pe fața bucălată a emotivului său vizitator.

Cînd atmosfera s-a mai încălzit, Mihail Sadoveanu l-a îndemnat pe rapsod să-i citească, în limba idiș, Biserica din Bălinești *și* La malul gîrlei.

După lectură, Sadoveanu i-a spus : „Poeziile acestea sînt gîndite în românește, deși d-ta le-ai scris în idiș, și ele își păstrează inalterat, timbrul autohton românesc".

Nu se putea elogiu mai mare proslăvitorului liric al ținuturilor moldave. Atunci Gropper, pe care nu l-am văzut, în douăzeci de ani, niciodată plîngînd, și-a pierdut pentru a doua oară cumpătul și a lăsat lacrimile să-i țîșnească din ochi.

Cu același tact afectuos, Mihail Sadoveanu i-a rostit omului înlăcrimat din fața lui : „Știi că îmi plac în mod deosebit și poeziile dumitale Aur și argint *și* Poet și profet. *Și autorul* Hanului Ancuței *i-a recitat, cu inegalabilul său dar de a spune stihuri : „Născut să bucuri plebea-ndurerată, cu ea împarți același trist noroc"...*

Atunci ochii aburiți de lacrimi ai bardului s-au luminat de zîmbet.

Abia cînd a ajuns în stradă și-a revenit. Punctînd cu bastonul lui de bambus, pe care-i plăcea să-l joace în mîini, cuvintele autorului acelui minunat și dureros portret al lui Ronetti Roman, Iacob Gropper ne-a mărturisit, lui Horia Furtună și mie, că și-a pierdut firea în fața scriitorului, pentru că Sadoveanu e cel mai iubit autor al său, pe care-l venerează. După aceea Gropper l-a vizitat de multe ori pe Mihail Sadoveanu. Îmi istorisea despre aceste comuniuni la locuința lui din str. Mircea Vodă, în timp ce mă ajuta, ca altă dată pe Fundoianu, să-i transpun unele poezii în limba română, tălmăcindu-mi-le în germană, deoarece tocmai scrisesem un eseu despre lirica lui, arătînd că își trage vigoarea și seva din folclorul românesc, pe care-l cunoștea foarte bine și totodată învederînd cît de mult aparține această poezie solului și cîntecului popular românesc.

Prieteniei și colaborării din acei ani se datorează transpunerea-n limba românească, între altele, a uneia din cele mai reușite și specifice poeme groperiene : Răvaș unui prieten : „De-am mai putea odată pe prispă să mai stăm / Arătătoare-n fildeș, băsnind, să mai sculptăm, / Și-ar bate iarăși cerul alabastru, clarul clopot".

Mă trezesc rostind adeseori aceste stihuri, dar nu adresate partenerului de joacă și meșteșugeală din poezia lui Gropper, ci le recit ca un reproș adresat lui. Îi spun : de ce ai luat atît de timpuriu loc în lumea umbrelor luminoase, și tu și B. Fundoianu, și i-ai tras după tine, întîi pe Galaction, apoi pe Mihail Sadoveanu, oameni de seamă cu care petreceam seri nenumărate în arzătoare dezbateri, fără sfîrșit ? Îți aduci aminte, copilandrule mare, de cîte ori analizam cîte un volum de versuri, care trecea, bietul, din mînă-n mînă și se ferfenițea văzînd cu ochii, de parcă, însufleții, lua și el parte la discuții ? Îți amintești cum ne minunam de întrecerea, în a spune cît mai măestru stihurile, ale lui Galaction și Sadoveanu ? Precum alte ori, după aceste aprige dezbateri, patronate de zîmbetul lui B. Fundoianu, începeam să rîdem toți trei deodată de o snoavă lansată în toiul pătimașei dispute, snoavă de la Sadoveanu citire, și vă atrăgeam luareaaminte că de ce ne înverșunăm pentru o problemă fără soluție, cînd afară clocotește Florarul ?

„Cine poate ști !" — exclama ca replică B. Fundoianu și i se întuneca, pe neașteptate, fața lui, îmbogățită de timpuriu de o hartă întreagă de riduri și fine șănțulețe.

„Anii aceia au constituit un labirint extrem de periculos și în acest labirint erau închistate propriile noastre labirinturi prin care rătăceam neobosiți, unii plini de desperare iar alții de speranța care luminează pînă la moarte sufletele tari". Așa se exprimă unul din eroii romanului lui Francisc Păcurariu, apărut în editura „Dacia", despre vremurile fascismului și războiului, cînd „toate s-au învălmășit de parcă ape mari și negre s-ar fi prăvălit peste lume". Cartea e o cronică a suferinței populației din acea parte a Transilvaniei vremelnic smulsă din trupul țării, care trăiește, speră și luptă, cu sentimentul că „s-a stricat ceva în cumpenele secrete ale firii, în jocul forțelor cumplite care asigură echilibrul cosmosului". Cartea cuprinde pagini impresionante și despre calvarul populației evreiești. Reproducem aici două fragmente, în care autorul surprinde momentul în care naziștii și aceliții lor salasiști au urzit planul diabolic de deportare a evreilor la Auschwitz.

FRANCISC PĂCURARIU

LABIRINTUL

În clișeu:

Monumentul deportaților (Dej) opera sculptorului Iszak Marton

În zilele care au urmat s-a dovedit din plin eficacitatea planurilor concrete elaborate de Eichman și Holicika, temeinicia pregătirilor efectuate de Uhry cu ajutorul experimentatului Wisliceny, duritatea recrutătoare a jandarmeriei. Mii și mii de oameni au fost înghesuiți din primele zile pe teritoriul înconjurat de sîrmă ghimpată al fabricii de cărămizi și camioanele militare au continuat să verse în acest spațiu strîmt noapte de noapte alte mii de oameni. Cordoane de jandarmi închideau trecerea spre ghetou, baraje de sîrmă ghimpată descurajau tentativele de stabilire de contacte, dar vești de groază soseau mereu despre situația desperată a acestei mase umane înghesuite pe o suprafață care nu asigura nici un spațiu de doi metri pătrați pentru o persoană, lăsată fără alimente, făcînd coadă ore lungi în șir pentru a ajunge la una din cele cîteva cișmele care asigurau apa potabilă, despre sutele de morți care se înregistrau zilnic în urma condițiilor vitrege și a lipsei totale de asistență sanitară, căci deși printre deportați se găseau sute de medici, ei erau condamnați la neputință de lipsa de medicamente. Pînă și în rîndurile armatei se constata o creștere neliniștitoare a protestelor. Generalul Veress dădu din nou prilej să se vorbească despre el, lăsînd să se strecoare în oraș informații că ar fi dat ordin ca mijloacele armatei să nu mai fie puse la dispoziția deportărilor. În realitate, camioanele armatei continuau să transporte spre locul acela de supliciu mii și mii de noi oameni condamnați după toate semnele la o moarte atroce. Delegații ale muncitorilor, ale populației din străzile învecinate cu ghetoul, ale intelectualilor, un grup de profesori universitari conduși de profesorul Rayna, o delegație a intelectualilor români condusă de Dogaru s-au prezentat la prefect pentru a-i solicita intervenția pentru curmarea barbariei care se încuibase la Cluj și să facă apel la umanismul său de intelectual autentic. Adevărul e că Béldi, informat în timp util despre această etapă a rezolvării problemei evreiești, fu profund șocat de știrile care veneau despre situația din ghetou, alarmat de consecințele pe care le putea aduce pentru el asocierea prin tăcere la răspunderile mari pe care le implica o astfel de hecatombă și ordonă lui Uhry să-i asigure vizitarea ghetoului pentru „inspectarea condițiilor de concentrare a unui mare număr de cetățeni unguri". Colonelul îi răspunse rece că nu este vorba de cetățeni unguri, ci de indivizi excluși din societate pe baza legilor statului ungar și preciză că nu-i poate permite accesul în ghetou „din răspundere față de securitatea personală a prefectului", dar i-a asigurat o inspectare a ghetoului de pe o colină vecină, de unde Béldi nu avu decît

viziunea unui groaznic furnicar, a unei mase umane colcăind într-o îngrămădeală de nedescris, dar impresiile sale au fost atît de răscolitoare încît a transmis imediat prin curier special un raport detaliat regentului, subliniind că această stare de lucruri nu poate fi menținută și că tratamentul inuman aplicat deportaților pătează noblețea națiunii ungare și tradițiile sale de civilizație. Din toate datele cunoscute de alcătuitorul acestei cronici rezultă că Béldi, în ciuda caracterului său complicat și greu descifrabil, a jocului complex de compromisuri și ambiguități pe care și l-a îngăduit (sau la care a fost nevoit să apeleze) în acei ani, a acționat trimițîndu-și raportul cu bună-credință, fără să știe că își aduce contribuția scontată la realizarea planului de „rezolvare definitivă a problemei evreiești" și facilitează trecerea la cea de-a doua etapă a sa. În orice caz, Uhry, care ar fi fost silit — în cazul că prefectul nu și-ar fi trimis raportul scandalizat — să raporteze el însuși condițiile inadmisibile ale concentrării în ghetoul de la Cluj, deci să protesteze împotriva propriilor sale măsuri, a ris cu dispreț cînd a fost informat de acțiunea prefectului (văzînd în ea o confirmare a părerii sale ferme despre senilizarea iremediabilă a înșimfatului conte), golind cu Wisliceny, în cinstea serviciului care îi s-a făcut, o cantitate dublă de coniac.

Raportul prefectului a declanșat, așa cum fusese programat, acțiunile care trebuiau să asigure condițiile juridice legale ale preluării deportaților de către autoritățile germane și să le permită transportarea lor neîntîrziată spre lagărele de exterminare.

Primul pas spre noua etapă a evoluției problemei a fost trimiterea urgentă a subsecretarului de stat Holicika pentru a efectua o anchetă cu privire la situația reală a ghetourilor din nordul Transilvaniei și să prezinte propunerile socotite necesare.

Sosirea subsecretarului de stat la Cluj, după inspecția pe care o făcuse în ghetoul de la Satu-Mare și înainte de a inspecta pe cel din Oradea, a fost urmărită cu o atenție deosebită nu numai de ziarele locale ci și de cele din Budapesta și Holicika a făcut la sosire declarații reporterilor radiodifuziunii și agenției ungare de știri, subliniind că după constatările sale la Satu-Mare autoritățile competente au făcut tot ce le-a stat în putință, ținînd seama de condițiile practice locale, pentru a asigura populației ghetoului condiții de existență civilizată, conforme cu tradițiile statului ungar, dar că, pe de o parte, parazitismul secular cu care s-au obișnuit ei concentrații în ghetou și propensiunea lor caracteristică spre murdărie cereau condiții de concentrare mai bune decît cele care puteau fi realizate la Satu-Mare, așa că s-au luat măsuri pentru instalarea deportaților în altă zonă, dispunînd de toate instalațiile sanitare și de posibilitățile de muncă și de aprovizionare necesare. Refuzînd cu un zîmbet blînd să răspundă la o întrebare pusă în legătură cu locul exact unde se va produce deplasarea deportaților de la Satu-Mare, subsecretarul de stat a subliniat că deocamdată nu poate aduce precizări privind aspectele tehnice concrete, deoarece clarificarea și aprobarea lor depășește competența sa umilă, dar a promis că în spiritul idealurilor creștinești va examina cu cea mai mare solicitudine și înțelegere, într-un spirit umanitar larg, situația din ghetoul de la Cluj pentru a propune, dacă va fi cazul, să se ia și aici toate măsurile necesare de asigurare a unor condiții echitabile de trai pentru ei concentrați, deoarece «este în tradiția națiunii noastre să-și trateze în spirit larg și nobil pînă și dușmanii cei mai înverșunați».

Vizita lui Holicika la Cluj nu a durat decît două zile, dar inspecția ghetoului nu i-a cerut decît cîteva minute (mulțumindu-se cu perspectiva de pe colina vecină care-l îngrozise pe Béldi), ca și discuția cu prefectul, pe care l-a felicitat călduros pentru sesizarea condițiilor obiective inadmisibile din ghetou, iar restul timpului și l-a petrecut în discuții, copios udate, cu Uhry și Wisliceny. Înainte de plecare însă, subsecretarul de stat a dorit să aibă un schimb de păreri cu cîteva personalități eminente ale vieții publice din Cluj, și împreună cu alte personalități ungare (între care și profesorul Rayna, care a insistat să fie primit pentru a protesta împotriva deportărilor, și pe care Holicika l-a tratat cu îngăduința pe care maturii o arată uneori cu condescendență copiilor, enervîndu-l cu premeditare și făcîndu-l să plece trîntind ușa) l-a primit și pe Boicu, speriat de o angajare personală în evenimentele ultimelor zile, care s-a menținut în generalități banale pe care Holicika le-a primit cu vădită satisfacție, fără să piardă însă ocazia de a exprima exigența guvernului ca, în zilele hotărîtoare prin care trece Patria, conducerea naționalităților să manifeste o fidelitate nestrămutată și un sprijin deplin față de măsurile decretate din necesități vitale ale națiunii. Boicu, încurcat, dornic să evite orice aparență de angajare, a bîiguit cîteva cuvinte neînțelese, dîndu-i subsecretarului de stat posibilitatea de a considera că interlocutorul său și-a manifestat deplinul acord cu ideile exprimate.

După întoarcerea sa la Budapesta, Holicika a prezentat un raport alarmant despre situația ghetourilor din nordul Transilvaniei. Colonelul Uhry fu chemat urgent în capitală pentru a participa la examinarea posibilităților de ameliorare. Contele Béldi, care a fost obligat să participe și el la conferință, deși încercase să găsească pretexte pentru a-și scuza absența, își exprimă nemulțumirea față de starea de lucruri care domnea în ghetoul din Cluj și sugeră ca, potrivit uzanțelor aplicate și în alte țări avînd legi antisemite, ghetoul să nu se reducă la o arie neconstruită și impropriе pentru cazarea a sute de familii, ci să fie lărgit la o parte a cartierului său de jurul fabricii de cărămizi, a cărui populație ar putea fi instalată în casele evreiești evacuate, asigurîndu-se, pe de o parte, condiții de trai elementare pentru populația ghetoului — sublinia prefectul în încheiere — și, pe de altă parte, o creștere a nivelului de confort, a condițiilor de civilizație, pentru populația maghiară mutată în locuințele evreiești.

Subsecretarul de stat Baky, sub a cărui președințe se desfășura conferința, stînjenit de propunerea aceasta neașteptată (deși toți participanții se gîndeau că era cea mai firească, cu toate că fusese de la început exclusă dintre posibilitățile care puteau fi examinate) aruncă o privire întrebătoare spre Holicika (vrînd să marcheze și faptul că cel care răspunde de problema discutată e acela și să-și asigure astfel distanțarea necesară pentru a evita complicațiile viitoare) și fostul preot abordă cu tot calmul și răgazul ideea prefectului, cumpănind-o în frazele acelea moi, lenețe, vagi, dar presărate cu mici obiecții care abia apărute se și ștergeau din nou în încălcărirea prudentă a altor considerații, ca să revină apoi mai insistent, coagulîndu-se în argumente mai consistente și transformîndu-se pe neașteptate în respingere fără apel, ca o anatemă, a propunerii examinate. Holicika era îmbătabil în asemenea discuții și s-ar fi amuzat multă vreme prelungind controversa cu Béldi (pe care îl stima ca om de cultură dar îl disprețuia ca om politic) dar de data aceasta era grăbit, hotărîrile fuseră de mult luate, ele nu puteau fi modificate nici pentru o scurtă perioadă tranzitorie de această discuție inutilă și pur formală, care constituia un simplu pretext pentru demersurile care urmau să fie întreprinse fără întîrziere, așa că își cenzură dorința de a prelungi discuția cu prefectul și conchise sec că, pe lîngă toate celelalte, propunerea lui Béldi era juridic inacceptabilă deoarece legea prevedea sigilarea locuințelor celor evacuați și preluarea pe bază de inventar de către organele fiscului, a tuturor bunurilor aflate în dotarea lor, iar modificarea legii nu era de competența acestei conferințe cu rosturi pur practice. În ultima clipă îi veni însă în minte că poziția pe care o susținea ar putea fi consolidată prin argumente mai puternice, așa că, ultîndu-se încurajator la Uhry spuse :

— Fără să mai iau în considerație faptul că soluția propusă mi se pare extrem de periculoasă și din punctul de vedere al siguranței publice. Frontul se apropie. Națiunea se pregătește de aruncarea în luptă a tuturor forțelor sale. Iar prezența în cîteva centre transilvănene deci în vecinătatea frontului, a sute de mii de evrei furioși, organizați, greu de controlat, ar putea constitui focare extrem de periculoase. Gîndiți-vă la răscoala criminală a ghetoului din Varșovia ! Vreți să avem ceva asemănător la Cluj sau la Satu-Mare ? Am putea fi atît de nepăsători încît să pregătim noi înșine condițiile pentru a fi atacați din spate ?

Béldi se gîndea la mulțimea de oameni flămînzi și însetați, la bătrînii care se prăbușeau și erau cărați cu greu spre gardurile de sîrmă ghimpată pe sub care erau trași de mîini și de picioare și aruncați în căruțele care-și așteptau încărcătura programată, la oamenii aceia împinși într-o bolgie dantescă unde nu mai dăinuia nimic uman, dar tăcu plecîndu-și capul.

— Din punctul meu de vedere — spuse Uhry — trebuie să raportez că efectivele reduse ale jandarmeriei nu pot asigura, în condițiile prevăzute de regulament, nici măcar paza elementară a ghetoului, așa că evadări sau tentative de răscoală și ieșire în bloc din spațiul delimitat sînt oricînd posibile. O lărgire a zonei de concentrare ar slăbi și mai mult capacitatea noastră de a asigura paza necesară. În afară de cazul că armata...

Generalul Veress, care desenase figuri geometrice pe blocul pe care-l avea în față, își ridică privirea și-l străpunse pe colonel cu ochii săi mici și negri, rotunzi ca niște nasturi, dar pătrunzători de secui bătăios, și-l întrerupse tăios :

— Armata regală ungară are alte misiuni decît aceea de a păzi deportații.

Colonelul nu îndrăzni să riposteze, generalul era un adversar periculos și nu dorea să aibă o înfruntare deschisă cu el, prefera să-și asigure răgazul pentru a continua să construiască în jurul lui eșafodajul său abil de bănuieli, care să facă inevitabilă căderea la momentul potrivit, așa că își stăpîni enervarea și tăcu. Dar Holicika se simțea prea stăpîn pe situație pentru a accepta aerele de superioritate pe care generalul încerca să și le dea. Știa foarte bine că generalul nu are nici o putere reală, că bravadele sale sînt fără acoperire și supărările fără consecințe, așa că-l privi lung cu ochii săi apoși și rosti blînd :

— Armata regală ungară are misiunea de a duce la îndeplinire ordinele Înaltului Regent, ale ministrului apărării și ale Marelui Stat Major. După umila mea părere, misiunile concrete care i se vor încredința nu pot fi delimitate decît de aceste trei foruri competente, și nu de

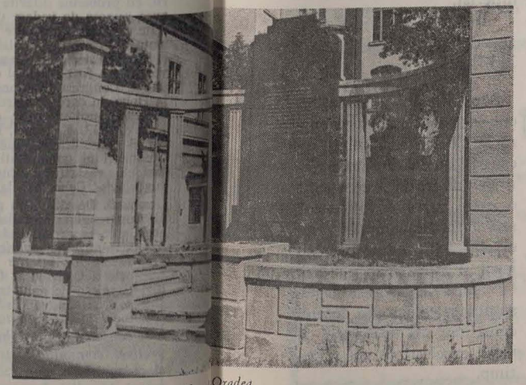

Monumentul deportaților — Oradea

către comandantul unei unități sau alteia, chiar dacă ar fi vorba de glorioasa armată a II-a pe care o comandă domnul general Veress.

Se așternu o liniște de mormînt, dar generalul continuă să deseneze cercuri și triunghiuri pe blocul din fața sa, fără să-și ridice privirea, fără să-i tresară un singur mușchi pe față, pentru că deși se simțea profund umilit că e pus la punct de acest slovac răspopit care face pe nebunul știa că Holicika are dreptate și orice contrazicere a poziției exprimate de el îl-ar pune situația în pericol. De altfel nici contele Béldi nu se putuse stăpîni să nu-i arunce o privire mirată la auzul frazei solemne dar goale de orice sens pe care o rostise, cugetînd că nu a greșit socotindu-l pe Veress un idiot ruginit în emfaza sa ridicolă. Dar Holicika nu urmărea crearea de adversități personale, dimpotrivă, efortul său se îndrepta în etapa aceasta spre asigurarea de raporturi agreabile cu cît mai multe dintre notabilitățile actuale (deși le pregătea în secret prăbușirea), în fine, el urmărea în ceasul acela un obiectiv precis și avea nevoie de argumente pentru sprijinirea înaintării treptate spre atingerea lui, așa că după ce l-a pus la punct pe general, i se adresă impăciuitor, plin de stimă :

— Dar, dacă am înțeles exact, domnul general Veress nici n-a pus în discuție această problemă, de a cărei justețe e mai convins, desigur, decît oricine, ci a răspuns la întrebarea trunchiată pusă de colonelul Uhry. Dacă nu mă înșel, sensul exact al întrebării e cam acesta : ținînd seama de incapacitatea forțelor jandarmeriei de a asigura în bune condiții paza unor spații mai mari pentru concentrarea populației evreiești din nordul Transilvaniei nu ar fi posibil ca armata să asume o parte, probabil precumpănitoare, în îndeplinirea acestei misiuni ? Desigur, aș adăuga, dacă ar primi ordinele corespunzătoare pe cale ierarhică uzuală. Dacă v-am înțeles bine — i se adresă el de data aceasta direct generalului — răspunsul domniei voastre a fost negativ. Adică : asumarea unei astfel de misiuni ar afecta capacitatea armatei a II-a de a-și îndeplini misiunile specifice. V-am înțeles oare bine ?

— M-ați înțeles exact, răspunse sec generalul.

Béldi știa că această propoziție seacă a pecetluit soarta populației evreiești din Transilvania și că generalul, fără să-și dea măcar seama, a oferit supremul argument pentru înfăptuirea planurilor lui Holicika.

Subsecretarul de stat nu dădu însă nici un semn de satisfacție deosebită ci își privea cu umilință mîinile durdulii și îngrijite.

Baky, care prezida consfătuirea, întrebă obosit :

— Dacă am înțeles bine, autoritățile competente din orașele transilvănene unde au fost înființate ghetouri afirmă clar și ferm că nu dispun de posibilități locale pentru a ameliora substanțial situația celor concentrați în aceste centre ?

Nimeni nu rosti nici un cuvînt.

Baky oftă :

— Vom raporta în cel mai scurt timp posibil guvernului concluziile acestei consfătuiri.

După încheierea consfătuirii Uhry îl urmă pe Holicika în cabinetul său somptuos. Holicika își consultă ceremonios ceasul.

— E ora 11,30. Înseamnă că toată problema nu a cerut nici două ore de discuții... Foarte bine. Așa am calculat. Mai avem deci o oră liniștită ca să stabilim toate detaliile.

Sună și ceru coniac și țigări. După ce sorbiră din coniac și-și aprinseră țigările de foi, Holicika zise gînditor :

— Baky se prezintă la 12 împreună cu primul ministru la Regent și-i raportează despre starea gravă a ghetourilor, despre imposibilitatea practică de a găsi condiții corespunzătoare de internare, cu asistență sanitară, alimentație și condiții corespunzătoare de viață. În acest fel ghetourile se transformă în lagăre de exterminare lentă și Ungaria își asumă o răspundere teribilă. În aceste condiții nu pot fi examinate în mod realist decît două posibilități : fie aceea de a desființa ghetourile și de a lăsa populația evreiască să se întoarcă la casele ei, soluție care ar trezi o reacție foarte violentă și periculoasă, probabil fatală pentru noi, din partea lui Hitler ; fie de a arunca tot greul asupra nemților și de a le spune : ați cerut concentrare în ghetou. Am făcut-o. Dar n-avem condiții materiale, nici bani și nici experiență pentru organizarea lor în condiții civilizate. Dacă sîntem lăsați să ne descurcăm singuri, nu putem decît să le spunem evreilor : luați-vă calabalicul și cărați-vă acasă. Dacă nu vreți să procedăm așa, luați-i și instalați-i în lagărele voastre. Acolo există organizare, condiții, tot.

Regentul va împuternici, pe baza acestei explicații, guvernul să facă demersurile necesare. În felul acesta sîntem acoperiți cu toții : el, căci a procedat cu bună-credință crezînd că-i salvează pe evrei, guvernul, căci a executat un ordin, și noi, care n-am făcut absolut nimic.

După-masă, Baky se va prezenta la generalul Geschke (în ciuda admirației sale pentru trupele SS Holicika nu reușea să rețină gradele ofițerilor lor și-l irita la fiecare întîlnire pe Oberführer spunîndu-i general și coborîndu-l la nivelul, disprețuit de el, al Wermachtului) și-i va expune poziția guvernului regal ungar. Doctorul Geschke este însă un imbecil capabil să facă orice gafă neașteptată. Așa că la 12,30 te prezinți la Hotelul Majestic. În hol te așteaptă prietenul tău, Wisliceny, care te va conduce la Eichmann. Raportează-i discuțiile de astăzi și concluziile la care s-a ajuns. Avertizează-l că în cursul după-amiezii Baky îl va vizita pe Geschke și-i va prezenta cererea, așa cum s-a stabilit. Geschke să știe despre ce-i vorba și să răspundă imediat că Reichul își asumă obligația de a prelua pe toți evreii deportați în nordul Transilvaniei și pe cei care vor fi în mod eșalonat deportați în celelalte zone ale Ungariei, conform programului stabilit. Să-i spui lui Eichmann foarte clar : totul trebuie început în cîteva zile și rezolvat cu mare operativitate, ca populația să nu înțeleagă ce se întîmplă și să nu avem complicații. Explică-i că e vorba de o regiune mixtă, cu multe încurcături, pe care n-o controlăm prea ușor. Esența este deci : operativ, disciplinat, rapid și curat. Și fii atent, își ridică Holicika degetul arătător, să vorbești concis, rapid, concret. Totul e clar și Eichmann cunoaște mai bine aspectele concrete ale acestei probleme decît le-am putea cunoaște noi chiar dacă le-am mai studia cîteva luni. Să nu faci pe deșteptul, căci tu ești în clasa întîia primară iar el e profesor universitar ! Și să nu uiți : să-l lași în pace înainte de ora 1. Să pleci cel tîrziu la 12,50. Nu uita că Eichmann e austriac și la unu exact vrea să stea la masă, cu prima halbă de bere în față.

La 12,30 Holicika primi din partea lui Baky o comunicare telefonică : Regentul a aprobat varianta a doua. După-masă la cinci urma să-l întîlnească pe Geschke în prezența ambasadorului Wesenmeyer.

La ora unu și cîteva minute Uhry se prezentă din nou în biroul lui Holicika. Eichmann era satisfăcut. Geschke avea să primească toate instrucțiunile pentru întrevederea cu Baky, așa că totul putea fi considerat rezolvat.

Totuși, după o masă copioasă Holicika și Uhry s-au întors la minister, unde subsecretarul de stat primi o nouă comunicare din partea lui Baky : Eichmann va pleca în aceeași seară cu un tren special la Viena, pentru a rezolva problemele practice legate de programarea transporturilor și primirea în lagărele prevăzute, iar colonelul Uhry urma să-l însoțească și trebuia să stabilească în acest scop contactul cu Wisliceny.

Baronul își regăsi vechiul prieten într-un pitoresc restaurant din Buda și Wisliceny acceptă, prin excepție, să bea vin, găsindu-l excelent. Ar fi dorit să-și întîlnească în seara aceea o prietenă budapestană dar plecarea era fixată pentru ora zece. Eichmann voia să fie în cursul nopții la Viena și să înceapă conferința de coordonare în dimineața următoare, fără întîrziere, cu reprezentantul ministerului transporturilor și cu inspectorul lagărelor de econcentrare, Brigadeführerul Glüks. După cîteva sticle Wisliceny deveni vorbăreț, și-i vorbi lui Uhry despre faptul că Eichmann primise mînă liberă din partea șefului Gestapoului, Kaltenbrunner, pentru rezolvarea tuturor problemelor pe care le implica evacuarea evreilor din nordul Transilvaniei și că adjunctul său de la Viena, Sturmbannführerul Rolf Günther, a stabilit etapele și detaliile evacuării cu inspectoratul lagărelor de concentrare, așa că nu le rămîne decît să asiste la reglarea unor detalii secundare, privind ritmul îmbarcării și însoțirea convoaielor pînă la frontiera de către jandarmeria maghiară, pentru a nu trezi panică inutilă prin preluarea deportaților de către gărzi germane. Aveau deci timp să vizitеze și cîteva restaurante faimoase și două-trei fete drăguțe. Constatînd că Uhry se ferește de băutură, Wisliceny se grăbi să-l asigure că poate renunța la prudență, deoarece nu vor avea prilej de a da ochii cu Eichmann : șeful va sosi la gară în ultima clipă și se va izola în vagonul său, deoarece nu-i place societatea și preferă să bea singur, urzindu-și planurile.

Prezicerile lui Wisliceny s-au dovedit adevărate. Uhry nu avu prilejul de a-l revedea pe Eichmann nici în timpul călătoriei și nici la Viena. Obersturmbannführerul era probabil prea ocupat pentru a-și aminti de ofițerul ungar care-l însoțea, dar societatea lui Wisliceny a fost extrem de agreabilă, deși Viena era mult mai mohorîtă și mai plicticoasă decît o văzuse cu cîțiva ani în urmă, aprovizionarea restaurantelor i s-a părut modestă iar fetele grase, fade, plictisite și lipsite de interes. Șederea colonelului la Viena a fost mai scurtă decît ar fi crezut, iar participarea sa la consfătuiri n-a mai fost considerată necesară, așa că a avut timp suficient pentru a petrece cu Wisliceny. A treia zi prietenul său îl anunță că li s-a ordonat să se întoarcă la Budapesta cu un avion special, ducînd într-un plic sigilat ordinele adresate lui Holicika. Wisliceny îi șopti confidențial că principala dispoziție care-l privea era asigurarea îmbarcării în ordine, fără panică, fără brutalități, a circa 3 000 de oameni pe zi, fără a separa familiile și că pentru a se evita crizele de isterie și tulburările era necesar să li se explice deportaților că în fiecare vagon trebuiau să încapă cel puțin șaptezeci de oameni, pentru a scurta cît mai mult suferințele celor care erau nevoiți să mai aștepte în ghetou pentru transportarea lor cît mai urgentă în centre civilizate de reeducare, unde vor putea învăța cîte o meserie pentru a fi apoi statorniciți pe un teritoriu rezervat evreilor.

— Minimum trei mii pe zi, rîse Wisliceny. Atîta pot înghiți crematoriile. Asta înseamnă că în două luni nu mai ai ce face, căci nu mai rămîne picior de evreu în Siebenbürgen.

Uhry se arătă sceptic, dar Wisliceny, care băuse cam mult, îl bătu hohotind pe umăr :

— Ce două luni, măi colonele ! Mai repede. Ți-am spus eu că de treaba asta se ocupă specialiști serioși, nu niște fraieri de diletanți ca noi !

Strul, din Tîrgul Cucului...

In seara de 4 martie 1878 sala Teatrului Național din București era ocupată pînă la refuz. Se reprezenta, pentru întîia oară, o piesă dedicată războiului pentru independență care lăsase urme de nețters în inimile întregii populații a țării. Actori iubiți de public — Petre Velescu, Mihail Pascaly, C. Nottara, Aristizza Romanescu, Ștefan Iulian, Ion Panu, Irina Poenaru, Nicolae Petreanu și alții — dădeau viață dramei naționale „Curcanii", scrisă de ziaristul și compozitorul Grigore Ventura. Succesul a fost deosebit. S-a cîntat în spectacol, pentru prima oară, „Hora Griviței" de Vasile Alecsandri, pe muzica lui Ventura.

Cîteva zile mai tîrziu, la 12 martie 1878, piesa s-a reprezentat și la Teatrul Național din Iași, într-o altă interpretare, firește, dar cu același succes. Și peste 20 de ani în 1898, „Curcanii" aveau să figureze în repertorii, stîrnind de fiecare dată aprecierea unui public larg.

Ce a determinat succesul piesei ?

Să vedem, mai întîi, cine este autorul ei. Grigore Ventura a trăit între anii 1840—1909 și a fost unul din ziariștii luciferi ai timpului său. Cronicile literare, dramatice și muzicale pe care le publica frecvent în „Adevărul", „Literatorul" și în alte periodice erau urmărite cu interes și admirație. În același timp, profesor la Conservatorul din București, scriitor și compozitor, Grigore Ventura a fost prezent la evenimentele epocii scriind articole de atitudine politică patriotică, reportaje, piese eroice și satirice. A participat, desigur, și la războiul pentru independență de unde a culeș materia unor povestiri și reportaje și, bineînțeles, cea a piesei „Curcanii". Ecoul acesteia se explică, mai ales, prin atenția pe care a acordat-o autorul oamenilor simpli, făuritori reali ai victoriei.

Printre eroii piesei se află și soldatul Strul, originar din Tîrgu Cucului, cartier vestit al Iașului. În prima linie a frontului, la puțină vreme după cucerirea Griviței, el visează, împreună cu camarazii săi, la posibilitatea de a începe o viață demnă în noile condiții de după război. Scenele în care apare acest personaj, învestit cu înțelepciune, căldură umană și cu un pitoresc specific, pe care dramaturgul s-a străduit să-l realizeze cît mai agreabil, marchează momentele cheie ale acțiunii. Împreună cu cei de o seamă cu el, soldați de linie și dorobanți, cei mai mulți țărani de obîrșie, Strul realizează, treptat, însemnătatea istorică a prezenței lor acolo, în punctul cel mai fierbinte al războiului. Toți fac parte din compania eroului căpitan Mărăcineanu care s-a acoperit de glorie pe cîmpul de bătălie. Legendarul comandant era conștient că spiritul de luptă al oamenilor săi depinde de conștiința unității lor de interese, de camaraderia dintre ei, fără nici o deosebire. „Toți sîntem frați" — le spune comandantul, care a luat locul căpitanului-erou, căzut în teribila încleștare de lîngă Plevna. În pauza dintre două lupte, soldații evocă cu însuflețire aceste momente. Strul, care a participat la bătălie, povestește cu umor întîlnirea sa cu dușmanul din care s-a ales cu mantaua ruptă, pe care o păstrează ca să o arate celor de acasă... Cizmarul modest din mahalaua Iașului e mîndru de fapta lui, de admirația camarazilor, cărora le spune cu justificată bucurie : „...Strul cel fricos s-a dus... Acum nu mi-e frică de nimic..."

Grigore Ventura țese cu meșteșug evoluția fiecărui destin pe care îl aduce în piesa sa. Strul apare, în acest context, ca fiind într-o continuă descoperire a calităților sale virtuale, recunoscute acum de toată lumea. Iată un scurt monolog elocvent : „Am primit, cu toții, ordin să fim gata.Ca să spun drept, inima îmi face tic-tac, dar de cînd am văzut și eu de-ai noștri cu Steaua României la piept, am prins curaj"...

Pe alocuri Ventura nu se îndepărtează de unele clișee, cade uneori în caricatură gîndind, probabil, că numai astfel putea fi pe placul unei părți a publicului. Meritul său este însă că a dat relief nu unor efemere aspecte exterioare ci fondului uman, trainic, al personajului de o incontestabilă frumusețe.

„Curcanii" — titlul piesei preia porecla dată infanteriștilor ce au luptat în războiul pentru independență — intenționa să fie o epopee, omagiind participarea tuturor fiilor țării la acest război. Dacă mijloacele artistice sînt cam modeste, semnificația piesei este incontestabilă. Ea ilustrează o realitate confirmată prin fapte de arme impresionante, datorate, printre altele, și soldatului de linie Strul, simbol al tuturor celor de o credință cu el, care și-au dat viața pentru independența țării.

C. ISAC

ştiri

CONGRES

În luna august 1976 va avea loc la Ierusalim Conferinţa mondială a culturii idiş, la care şi-au anunţat participarea 200 de delegaţi şi 600 de invitaţi din 14 ţări.

Conferinţa este pregătită de un comitet de coordonare împreună cu Uniunea scriitorilor şi a ziariştilor din Israel, Comitetul pentru cultura idiş, Departamentul cultural al Congresului Mondial Evreiesc, ca şi cu organizaţiile culturale din S.U.A., Canada, America de Sud, Franţa, Anglia şi Australia.

Printre personalităţile care vor participa, menţionăm pe scriitorii Isaac Bashevis-Singer, Elie Wiesel şi Haim Grades. O seară festivă va fi consacrată lui Şalom Alehem, de la a cărui moarte se împlinesc anul acesta 60 de ani. Se vor acorda premii celor mai valoroase lucrări privind cultura idiş.

PASIUNE

Printre studenţii Universităţii din Londra se află şi rabinul Milton J. Rosen, în vîrstă de aproape 70 de ani, care s-a înscris la cursurile post-universitare spre a studia filozofia indiană (în special în legătură cu sectele budiste), precum şi limbile chineză, japoneză şi sanscrită.

Născut la Vilno, rabinul Milton J. Rosen a trăit mai mulţi ani în Statele Unite, unde a absolvit cîteva universităţi. Interesul său pentru cultura Extremului-Orient datează din vremea ultimului război mondial, cînd a slujit ca rabin la Tokio. „Studiile mele orientale — a declarat el — îmi sînt de mare folos întrucît îmi dezvăluie multe aspecte noi, care mă ajută să înţeleg mai bine toată profunzimea iudaismului. Sînt rabin şi nu am prejudecăţi. Mă simt fericit cu credinţa mea iudaică."

OBŞTE

În R. P. Ungară locuiesc actualmente circa 100.000 de evrei, dintre care 80.000 la Budapesta.

În întreaga ţară sînt 42 de rabini activi (12 ortodocşi şi 30 conservatori).

La Budapesta există 30 de sinagogi (una dintre ele este cea mai mare din Europa), o ieşiva, un seminar rabinic, o Talmud-Tora, o fabrică de maţot (care exportă în Cehoslovacia şi în R. D. Germană), 12 măcelării kaşer.

Tot la Budapesta există un gimnaziu evreiesc, o bibliotecă, un orfelinat şi 12 cămine pentru bătrîni (dintre care 8 sînt întreţinute de stat şi 4 de comunitate), precum şi un spital cu 200 de paturi.

Comunitatea evreilor din Ungaria publică revista bilunară *Uj Elet (Viaţa nouă).*

BICENTENAR

Cu prilejul festivităţilor care însoţesc aniversarea a 200 de ani de la întemeierea vestitului „Burgtheater" din Viena, teatrologul Meir Faerber publică în *Allgemeine Judische Wochenzeitung* un interesant articol în care face bilanţul rolului pe care dramaturgii, regizorii şi actorii evrei l-au jucat în istoria acestui aşezămînt de cultură.

Întemeiat în anul 1776 de către împăratul Iosif al II-lea ca teatru naţional, Burgtheater-ul simbolizează pentru orice vienez însăşi arta dramatică. Pentru un dramaturg austriac nu există cinste mai mare decît să fie jucat pe această scenă prestigioasă ; la fel, pentru un regizor sau actor, Burgtheater înseamnă consacrarea.

Printre personalităţile care au contribuit la prestigiul acestui teatru, merită a fi amintit în primul rînd Adolf von Sonnenthal (1834 — 1909,) născut într-o familie de evrei ortodocşi din Budapesta, care începînd din 1856 a ilustrat scena Burgtheater-ului, astfel încît a fost înnobilat cu titlul de cavaler şi care — între anii 1887 şi 1890 — a fost directorul teatrului. Neuitate au rămas creaţiile sale ca actor în roluri clasice, de ex. Nathan Înţeleptul al lui Lessing.

Un alt neuitat interpret al lui Nathan pe scena Burgtheater-ului a fost, cu mulţi ani mai tîrziu, Ernst Deutsch, născut în 1890 la Praga, reprezentant de seamă al expresionismului dramatic şi interpret al personajelor evreieşti. În anul 1947, după sfîrşitul ocupaţiei naziste, Deutsch s-a întors la Burgtheater. Cu ansamblul acestui teatru, în anii 1967—68 el a făcut un turneu în trei continente, interpretînd rolul lui Nathan şi rolul profesorului Bernhardt din piesa cu acelaşi nume a lui Arthur Schnitzler.

RESTAURARE

Au început lucrările de restaurare a cimitirului evreiesc de pe strada Hamburger, din Berlinul democrat. Consiliul municipal a declarat acest cimitir drept monument istoric. Actualmente se restaurează monumentul filozofului Moses Mendelssohn, decedat în 1785 şi numeroase alte lespezi funerare.

ANIVERSARE

Revista *Sovietiş Heimland* — care apare în limba idiş la Moscova, sub auspiciile Uniunii scriitorilor din U.R.S.S. — sărbătoreşte 15 ani de la apariţia primului său număr.

STUDIU

Institutul de sociologie de pe lîngă Universitatea din Bruxelles a editat un volum intitulat *Viaţa evreiască în Europa de astăzi.*

Lucrarea descrie refacerea comunităţilor evreieşti în ţările europene care au suferit de pe urma ocupaţiei naziste în timpul ultimului război mondial. Ea se întemeiază pe documente furnizate de comunităţile din unsprezece ţări.

DECESE

Cu decesul scriitorului Max Tau dispare una dintre personalităţile proeminente ale evreilor din Germania, un mare umanist, primul deţinător al Premiului pentru pace al editurilor germane.

Născut în 1897 la Beuthen, Max Tau a studiat la Hamburg, Kiel şi Berlin, şi-a trecut doctoratul în psihologie în 1927, apoi a lucrat ca redactor la editura berlineză Bruno Cassirer pînă cînd regimul hitlerist l-a silit să se expatrieze.

În anii grei a fascismului, Max Tau a continuat să creadă în valorile morale şi să publice. În acei ani au apărut cărţile sale *Credinţa în om, Deasupra noastră e cerul, Pe calea împăcării, Albert Schweitzer şi pacea* etc. Cartea sa de amintiri *Ţara pe care a trebuit s-o părăsesc* poartă drept motto cuvintele : „Nu putem fi îndeajuns de recunoscători pentru viaţă". Max Tau a deţinut numeroase premii.

La Praga a încetat din viaţă, în vîrstă de 63 de ani, Norbert Fryd. El este autorul a peste 20 de romane, volume de nuvele, note de călătorie, multe dintre ele pe teme evreieşti.

În timpul ocupaţiei naziste, Norbert Fryd a fost deţinut în lagărele de la Terezin (Theresienstadt), Auschwitz şi Dachau. După război, a ocupat mai multe funcţii în viaţa culturală.

MUZEU

În Berlinul de vest s-a constituit o comisie în vederea reinfiinţării în acest oraş a unui muzeu evreiesc.

Vechiul muzeu — inaugurat în anul 1929 sub preşedinţia de onoare a pictorului Max Liebermann — a fost distrus în anii dictaturii hitleriste. După război, exponatele care au putut fi salvate au alcătuit fondul Secţiei evreieşti a lui „Berliner Museum". Recent, s-a luat hotărîrea ca această secţie să fie transformată într-un muzeu. Comisia care va patrona lucrările este condusă de Heinz Galinski, preşedintele Comunităţii evreilor din Berlinul de vest.

CENTENAR

Comunitatea evreilor din Marea-Britanie va aniversa anul acesta o sută de ani de la naşterea savantului Charles Joseph Singer (1876—1960), autoritate în domeniul istoriei ştiinţelor şi a medicinei.

Fiu al rabinului Simeon Singer, Charles — după ce a practicat timp de mai mulţi ani medicina — a fost numit profesor de istoria medicinei la Universitatea din Oxford, apoi la cea din Londra.

În anul 1947, Charles Singer a fost ales preşedinte al Uniunii internaţionale de istorie a medicinei. Autor a peste 400 de lucrări ştiinţifice, dintre care cele mai importante sînt *Evoluţia anatomiei, Istoria medicinei, Istoria biologiei, De la magie la ştiinţă* etc., prof. Singer s-a făcut cunoscut şi ca traducător al clasicilor medicinei Vesalius şi Galen.

În timpul ultimului război, Charles Singer a activat şi pe tărîmul ocrotirii şi salvării victimelor fascismului german. Soţia sa, Dorothea Singer (1882—1964) a fost preşedinta Comisiei bibliografice a Academiei de Ştiinţe Istorice din Marea-Britanie.

VESTIGII

Comunitatea evreilor din provincia Groningen (în nord-estul Olandei) a luat hotărîrea de a redacta şi publica un volum conţinînd inscripţiile de pe lespezile funerare din toate cimitirele evreieşti din această provincie.

Înainte de al doilea război mondial, în provincia Groningen trăiau mai multe mii de evrei, care alcătuiau numeroase obşti, atît în oaşul de reşedinţă al provinciei, cît şi în localităţile mai mici. Cei mai mulţi au pierit în lagărele de exterminare naziste, iar arhivele au fost distruse. Puţinii supravieţuitori au emigrat în alte ţări, încît cimitirele au rămas în părăsire. De aceea, inscripţiile de pe morminte reprezintă unul dintre puţinele documente menite a servi celor ce vor scrie istoria evreilor din această provincie.

STUDIU

Prof. Sandor Scheiber, directorul Seminarului rabinic din Budapesta, este autorul lucrării în două volume *Folklor şi istorie tematică*, o culegere de studii care reprezintă rodul activităţii sale ştiinţifice de peste patru decenii. Obiectul cercetărilor sale sînt datinile, legendele, obiceiurile şi poveştile evreilor din diferitele regiuni ale Europei.

Volumul I e consacrat folclorului, miturilor şi legendelor medievale şi se încheie cu o serie de portrete ale folcloriştilor evrei din Ungaria. Volumul II prelucrează elementele biblice şi hagadice în literatura maghiară începînd din secolul XVI şi pînă în zilele noastre.

Bibliografia de care s-a servit autorul cuprindea aproape 1 200 de titluri din domeniul literaturii evreieşti medievale, al istoriei şi al artei.

EXPOZIŢIE

La Köln (R.F.G.) s-a deschis o expoziţie documentară care înfăţişează ororile hitleriştilor.

Documentele expuse demonstrează asasinarea în acest oraş a 11 000 evrei. Numai 500 de evrei au supravieţuit în Köln regimului hitlerist.

JUBILEU

Săptămînalul „Israelitiche Wochenblatt" care apare la Zürich a împlinit recent 75 de ani. În acest răstimp publicaţia a consacrat o mare parte a coloanelor sale evenimentelor din viaţa evreiască nu numai pe plan local ci şi pe plan general. Ca atare, activitatea desfăşurată în cele şapte decenii constituie un document al vieţii evreieşti în acest răstimp.

יעקב גראפערס „געקליבענע לידער"

„דער פארבאנד פון רומענישע יידן אין יש־ראל" בשותפות מיט דער „יעקב גראפער עז־בון־קאמיסיע", וועמענס אקטיווער סעקרעטאר איז דער באקאנטער שרייבער, עסייאיסט און קולטור-טוער, מיין בן-עיר אליעזר פרענקעל, האט נאר וואס ארויסגעגעבן א שיינע אויס־גאבע: יעקב גראפערס געקליבענע לידער מיט א געראטענער איבערזעצונג אין עברית, אויס־געפירט דורך שרייבער, וועלכע זענען באקאנט אין רומעניע צווישן ביידע וועלט-מלחמות: א. ניטוס, ק. א. ברטיני, ש. מלצר, י. גולה. חוץ די לידער, וואס גראפער האט בשעתו אפ־געדרוקט אין בוקארעשט „אין שאטן פון א שטיין" (1934) קומען אריין אין בוך לידער ווייניקער אדער לחלוטין נישט באקאנטע.

יעקב גראפערס פריע דיכטונג: צארטע, אימ־פרעסיאניסטישע נאטור־בילדער, פול ליבשאפט צום היימישן פייסאזש, ראמאנטישע-טרוימערי־שע שטימונגען, נאסטאלגישע אקארדן, וואס פארנעמען דעם אויבנאן אין דער יידישער דיכ־טונג. „דער שטורעם און דראנג", וואס מאנ־גער, שטערנבערג, שטיינבארג, אלטמאן האבן אויפגערודערט אין דער יידישער דיכטונג האבן גראפערן נישט מיטגעריסן; ער איז געבליבן אפגעשלאסן אין דער דיכטערישער השגה פון זיינע יונגע יארן. א געוויסע אנטוויקלונג האט דורכגעמאכט דער היימיש-שטייגערישער און דער פילאסאפישער מאטיוו אין גראפערס שאפן. דא איז ער אייגנארטיק און דויערדיק. זיין „קינדער-רעקלאמע" איז קלאסיש ביי אונדז זינט 60 יאר. „פסחדיקס" אפעלירט צום געמיט פון יעדן יידן פון רומעניע; „באלינעשט" און „דערמאנונג" וועקן נאסטאלגיע נאך גליקלעכע קינדער-יארן, „פארן יידן צום רבין" איז א ביטחונדיק־שטייגעריש ליד; א באזונדערע וויזיע קומט אויף אין דעם ליד „ר' מאיר'ל קומט אין דער וואלעכיי" און אין „סביבה" (א סימבאלישער טיטל!).

כדי ריכטיק אפצושאצן יעקב גראפערן מוז מען אין זינען האבן אז דער גראפער שבעל־פה איז געווען אן א שיעור אינטערעסאנטער ווי דער גראפער שבכתב. אליעזר פרענקעל, וואס איז געווען זיין חבר און פארערער, כאטש ער איז יונגער פון אים מיט איבער 30 יאר, האט א סך צו דערציילן וועגן גראפערס ברייטע און טיפער קולטור, וועגן זיינע שעהן אנגע טפיזאציע שמועסן, וואס האבן מיטגעריסן איבער וועלטן; אפט האט א בליץ געטאן אן אונדערווארט בילד, א שאר־פער געדאנק, א גאר געראטענער ארויסזאג. אפילו מען איז נישט מסכים געווען מיט גראפערס אויספירן איז מען דאך פארכאפט געווארן פון זיין שארם, פון זיין אימפעט. ער האט איבעריקנס, במשך צענדליקער יארן גע־לייענט לעקציעס אין פארשידענע קולטור־אר־גאניזאציעס, געוועקט, גערופן, געלערנט און מיטגעריסן זיינע צוהערער און פארערער. ער האט זיי גערופן צו יידישקייט אין ברייטסטן, טיפסטן זין פונעם ווארט; דער דיכטער און דער דענקער, דער רעדנער און דער עסקן האבן געבילדעט אן הארמאנישן סינטעז.

מערקווירדיק: גראפער איז געווען אי נישט־דערשאצט, אי א ביסל איבערגעשאצט. א עדות זענען די צוויי מאנאגראפיעס אויף רומעניש (פון אלמוני און פון ב. יאסיף), וואס זענען אפגעדרוקט געווארן צווישן ביידע וועלט־מל־חמות. דערפאר איז נייטיק געווען אין דעם בוך א כוללדיקע אפשאצונג פונעם גאנצן גראפער. א. פרענקעל איז אונדז שולדיק געבליבן אזא עסיי. מע האט געקענט פארעפנטלעכן דעם עסיי פונעם באקאנטן פראפעסאר דוב סדן, וואס איז טיילווייז אפגעדרוקט אין „תולדות" נר. 11 און אזוי ארום בעסער באקענען דעם לייענער מיט גראפערס פערזענלעכקייט. נאר לאמיר [א־] וועקלאזן די טענות. דער שיינער בוך אקטוא־ליזירט י. גראפערס שאפונג און איז א כבוד פאר אלע, וואס האבן זיך עוסק געווען ארום דעם בוך. עס קומט זיי א יישר־כח.

י. קארא

איתן אריה

(סוף מעמוד 12)

(וכן בסמ"ג הל' אבלות פוסק כה"ג שלאחר ז' אף ב־גנוסטרי נמי פותר וכן משמע ההלכה ודלא כרבנו משה ש־אוסר בכלי עד שלשים עכ"ל. וכן בעץ חיים הל' אבל פסק דמותר לאחר ז' אף בכלי. ועי' ב"י סו"ס ש"ץ בשם הג"מ בטבילת מצוה של אשה, וכן פסק בס' הפרנס סי' ר"נ שבתוך שלשים אומרת לנכרית ליטול צפורניו, ומשיב שם כד"ם על הב"י דהא דנקט נכרית משום חוה"מ נקט דכל ישראל אסורין במלאכה אבל בימי אבלה ישראלית אחרת יכולה ליטול צפרני' ופשוט הוא בעיני עכ"ל וגם בהג' על השו"ע שם כ"ט כבר הקשו עליו בט"ז וש"ך ע"ש, ובס' הפרנס נ' ג"כ דדוקא נכרית ולא ישראלית אחרת ע"ש בסי' ר"נ. וממילא לכאורה הלא אפשר לעשות גם כאן בנ"ד הקציצה ע"י עכו"ם. ועי' סמ"ג שם בענין עטיפת הראש דבמלכיות האלו לא נהגו מפני שמביא לידי שחוק גדול שהגוים שוחקים עליו וגם השפחות שבבית והעבדים ו־הנערים עכ"ל—ז. ג.).

■ ■

מלוקט ומסודר ע"י חתנו הרה"ג ד"ר זאב גוטליב שליט"א האבד"ק גלזגוי (סקטלנד).

„עקיבא"

(סוף פון זייט 11)

שטילקייט, דורכגעדרינגען פון גרילן־געציר־צער, מער צודרענגלעך, דאכט זיך מער מע־טאלישער דא, הילט איין די וועלט פון יענער זייט פענצטער פון די צימער. עס איז שטיל אויך אין יענער זייט פון די פענצטער, אבער עס איז אן אנדער מין שטילקייט, א פרוכפער־דיקע שטילקייט, אן אנרעגנדיקע, פון לערנע־דיקע שעהען. ווייל ביז שפעט אין דער נאכט, ווערן פארגעזעצט די לימודים אין די דאזיקע צימערן.

אזוי איז אין יעדן וואכנדיקן טאג; ביז פרייטיק, ווען דער שבת קודש קומט אריין אין אולפן, באגעגנט מיט געזאנג, בלומען און התלהבות פון יענע וואס האבן אים ווי־דער אנטדעקט, נאך דעם ווי זיי האבן אים שוין א לאנגע צייט נישט געקאנט זיין שיינ־קייט. לכבוד דער פרינצעסין שבת, האט אנ־געטאן א קראוואט פון שרייענדיקן קאליר נחום פון ניו־יארק, וואס איז פאר אונדזער אייראפעאיש אויג צו שרייענדיק, אינעס פון בוענאס־איירעס האט אנגעטאן א לאנג קלייד פון ליליע־קאליר מיט געלע שטרייפן, און די צוויי גייסטלעכע פון לאגאס דאס ווייססטע מל וש פון דער גא־דעראבע. אין דער ביבליא־טעק וואס איז געווארן פארוואנדלט אין א עיל, הערן זיך אלע צו פארחלומטע צום בא־ריטאן קול פונעם חזן און ביים פערז "בואי כל ", דרייען זיי אויס זייער בליק, זייער פנים, זייערע אויגן אין וועלכע סע שפיגלען זיך אפ די שיינענדיקע ליכט, צו דער ארייננגאנג־טיר.

...די נאכט קוקט אריין פון דרויסן מיט גרויסע אויגן, די ווארעמע שטילקייט, וואס איז געשטערט פונעם מעטאלענעם פייף פון די גרילן אין גראז, דרינגט אריין דורך דער טיר און אפענע פענצטער און דאס קול פונעם חזן פארענדיקט טריאומפאל: „קום, לאמיר בא־געגענען די כלה, די פרינצעסין שבת".

אין אולפאן „עקיבא" קומט אן דער שבת אויפן זעלביקן וועג און פונקט אזוי ווי אין די צייטן פון רבי עקיבא.

פון רומעניש: **ה. ט.**

אלטע יידישע צייטונגען

ווער סע פארמאגט סיי וואס א פובליקאציע (צייטונג, זשורנאל), וואס איז אמאל דערשינען אין רומעניע אין דער יידישער שפראך, ווערט געבעטן מודיע צו זיין אונדזער רעדאקציע.

אין דער יידישער וועלט

מאנגער־פרייז 1976

די פייערלעכע פארטיילונג פונעם איציק מאנגער־פרייז פאר ליטעראטור־שאפונג אין יידיש פארן יאר תשל"ו — 1976 איז פארגעקומען מאנטיק, דעם 31טן מאי 1976, אין זאל „הבי־מה" אין תל־אביב.

ווי יעדעס יאר, האבן אויך הייאר זיך בא־טייליקט אין דער פייערונג חשובע פערזענלעכ־קייטן פון דער מדינה, שרייבער און קינסטלער. אויף דעם אוונט איז אפגעמערקט דער 75סטער געבוירן־יאר פון איציק מאנגער.

די זשורי פונעם מאנגער־פרייז פאר דעם יאר באשטייט פון: שלום ראזענפעלד — פארזי־צער, מאיר ווייסגאל, י. יאקאבאוויטש, ל. פא־דריאטשיק, מ. צאנין און א. רובינשטיין — סעקרעטאר.

יידן אויפן ערשטן ארט פון די נאבל־פרעמירטע

עס איז געווארן 75 יאר זינט עס איז גע־גרינדעט געווארן די נאבל־פרעמיע. במשך פון דער צייט האבן 451 פערזאן באקומען די גרוי־סע אויסצייכענונג (נישט אריינגערעכנט די גע־ווינער אין יאר 1975). א גרויסע צאל פרע־מירטע זענען יידן. זייער צאל דערגרייכט 45.

מערקווירדיק איז דער פאקט, וואס זייער ווייניק פרויען איז צוגעטיילט געווארן דער גרויסער כבוד. זייער צאל דערגרייכט בלויז 14, פון זיי האט בלויז 10 באקומען די פולע פרע־מיע און 4 האבן זי געטיילט מיט מענער.

300 יאר זינט דער געבורט פון דוד קאנפארט

די קהילה אין סאלאניקי האט געפייערט 300 זאר זינט געבוירן פון איינעם פון אירע בארימטסטע זין, דעם למדן און ליטעראטור־היסטאריקער דוד קאנפארט. ער איז געבוירן געווארן אין סאלאניקי אין יאר 1675. ער האט שטודירט אין ירושלים און זיך דערנאך בא־זעצט אין קאירא, וואו ער איז געווען דיין. זיין ספר „קורא הדורות" ברענגט אלע מחברים זינט דער תקופה פונעם תלמוד ביז דער תקופה, אין וועלכער ער האט געלעבט. קאנפארט איז אויך דער מחבר פון א גרויסן פירוש אויפן מדרש און אויך א העברעאיש־אראבישן לעקסי־קאן, א חיבור וואס זאגט עדות אז ער איז געווען א קענער פון דער יידישער פילאסאפיע.

א האלבער יארהונדערט פון א יידישן זשורנאל

דער זשורנאל „ראזאריא־לעבן", וואס דער־שיינט אין דער ארגענטינער שטאט ראזאריא, האט אפגעמערקט א האלבן יארהונדערט פון זיין דערשיינען.

„ראזאריא־לעבן", וואס איז דערשינען אין יידיש און לאדינא, האט באהאנדלט א ברייטן פעכער פון אקטועלע פראבלעמען פונעם לעבן און פון דעם יידישן לעבן אין ארגענטינע.

חודש פון יידישן בוך

אין בוענאס־איירעס איז ארגאניזירט גע־ווארן א „חודש פון יידישן בוך" פארבונדן מיט קולטור־אונטערנעמונגען. דער אינטערעס ביים יידישן עולם איז געווען א גרויסער. מען האט געקויפט פיל ביכער אויף יידיש, העברעאיש און שפאניש. א גרויסן דערפאלג האבן אויך געהאט די פליטן מיט יידישער מוזיק און די פארלעזונגען, באזונדערס דער שמועס ביים רונדן טיש וועגן שאפן פון מארטין בובער.

„אבער זיין לעבן זאלסטו נישט נעמען"

אין פארלאג „ספרית הפועלים" איז נאר וואס דערשינען דאס זייער אינטערעסאנטע בוך פון מ. באמבערג „אבער זיין לעבן זאלסטו נישט נעמען". דאס איז די געשיכטע פון א יונגן יידישן בחור בשעת דער שואה, א דער־ציילונג וועגן דער וואונדערלעכער רעטונג אויף דער באן און וועגן זיין ארבעט אין דער אונטערערד.

אין בוך דערציילט דער מחבר וועגן אונטער־גאנג פון דער יידישער קהילה אין אסטראוועץ און וועגן זיינע איבערלעבונגען אין אוישוויץ. מיר געפינען דארט אויך א קאפיטל וועגן פוילן נאך דער מלחמה און וועגן קעלצער פאגראם און ווי אזוי ער איז געווארן אן אפי־ציר אין דער פוילישער „אור־בע" (זיכערקייט־דינסט). זייער אינטערעסאנט איז דאס קאפיטל פון דער „בריחה" און זיין אנקום אויפן אינ־דזל ציפערן.

„כ'האב געוואלט לעבן"

אין פארלאג „ספרית הפועלים" איז אויך דערשינען דאס בוך „רציתי לחיות" (כ'האב געוואלט לעבן) פון העלענא ענגעלהארד, וועלכע איז אלט געווען קוים פערצן יאר ביים אויס־ברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה. ווי אזוי זי איז איינגעשלאסן געווארן אין געטא און ווי אזוי זי האט פארגעזעצט איר קאמף פארן לעבן בעת דעם אויפשטאנד אין געטא.

נאך דעם ווי זי איז אנטלאפן פון דער באן, וואס האט זי געפירט קיין מאידאנעק, האט זי זיך געפונען אין א קלויסטער. דערנאך האט זי אנטייל גענומען אין אויפשטאנד פון די פא־ליאקן אין ווארשע און צום סוף פארשיקט גע־ווארן אין א צוואנגס־לאגער קיין דייטשלאנד.

נאך איר באפרייאונג פון בערלין האט זי זיך אומגעקערט קיין פוילן. דארט פארבליבן א קורצע צייט און אוועק קיין פראנקרייך.

העלענא ענגעלהארד־אשכנזי האט אויך גע־שריבן דערציילונגען פאר קינדער.

פילם־ארכיוו ביים ירושלימער אוניווערסיטעט

ביי דעם העברעאישן אוניווערסיטעט אין ירושלים פונקציאנירט א פילם־ארכיוו. דער ציל פון דער אינסטיטוציע איז צו אנטדעקן, אויס־ווילן און צונויפזאמלען די פילמען, וואס האבן א יידישע טעמאטיק און זענען געמאכט געווארן במשך פון דער צייט אין פארשידענע עקן פון דער וועלט. ביז איצט איז פארעפנטלעכט גע־ווארן א רשימה פון 2600 פילמען מיט א יידישן תוכן און אנדערע הונדערטער פילמען ווערן איצט סעלעקציאנירט און געזאמלט צוליב זייער היסטארישן ווערט און אויך זייער עווענטוע־לער באנוצונג אין א פארשונגס־פראגראם.

„א נישט גוט באקאנטער גלות"

עס איז ארויין אין דרוק און וועט בקרוב דערשיינען אין דער פראנצויזישער שפראך דאס בוך פון אנרי שמואלי „א נישט גוט בא־קאנטער גלות" — די יידן פון אלזשיריע.

אין גיכן דערשיינט

לוח לשנת תשל"ז

דער לוח פארן יאר תשל"ז אנטהאלט א רייכן (דאס רוב אין רומעניש) מא־טעריאל און איז א וועגווייזער פארן רעליגיעזן יידישן טאג־טעגלעכן לעבן.

פונעם תוכן:

— דער יידישער לוח: די חדשים און זייער רעליגיעזן און היסטארישן באטייט;

— מנהגים און דינים פאר אלע יום־טובים;

— דאס יאר תשל"ו אין לעבן פון יידישן קיבוץ פון רומעניע — א רע־טראספעקטיוו;

— תלמודישע אפאריזמען; דערקלערונגען וועגן איניקע יידישע מוסדות (סדרה, הפטורה, תעניתים א"א).

— דער פרייז פון איין עקזעמפלאר איז 3 ליי.

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאָל אין חודש ★ 1.08.1976 ★ בוקארעשט

40 יאָר יידישער וועלט-קאָנגרעס

א פייערונג וואָס איז פאָרגעקומען אין ירושלים האָט אָפגעמערקט די 40 יעריקע עקזיסטענץ פון יידישן וועלט-קאָנגרעס. דאָס איז א מערקווירדיק געשעעניש, מחמת במשך די פיר צענדליק יאָר פון זיין טעטיקייט, איז דער יידישער וועלט-קאָנגרעס געוואָרן א רעפרעזענטאטיווע אינסטאנץ אין וועלכער סע ארבעטן צוזאמען פאָרשטייער פון היינטצייטיקן יידישן לעבן.

אין אונדזערע טעג איז די עקזיסטענץ פון „א רונדן טיש", וואו די פאָרשטייער פון יידישע קהילות באהאנדלען זייערע געמיינזאמע פראָבלעמען, אזוי ווי עס איז דער יידישער וועלט-קאָנגרעס, א זעלבסטפארשטענדלעכקייט.

דער געדאנק צו גרינדן אזא מין פאָרשטייערשאפט איז אויפגעקומען ווי א נויטווענדיקייט פון די היסטאָרישע באדינגגן און די אייגנארטיקייטן פון יידישן ציבור-לעבן. זינט דעם חורבן פון בית שני, דורך דער רוימישער אימפעריע, האָבן יידישע ישובים אין אלגעמיין געפירט א סעפאראטע עקזיסטענץ. איז געווען זייער שווער צו רעאליזירן, צו גרינדן אזא מין אינסטיטוציע. יידן האָבן געלעבט אונטער פארשידענע רעגירונגען: די קאָמוניקאציע-מעגלעכקייטן זענען געווען שווערע. אין די נייסטערע צייטן זענען יאָ געמאכט געוואָרן פרוּוון צו גרינדן אזא מין דאך-אָרגאניזאציע, אָבער עס איז געבליבן ביים בלויזן פרוּוו. דער פארדינסט פון יענע וואָס האָבן געשטעלט דעם יסוד פארן יידישן וועלט-קאָנגרעס איז גרויס, וואָס זיי האָט זיך איינגעגעבן צו שאפן א דויערנדיקע סטרוקטור דווקא אין א צייט ווען דאָס וועלט-יידנטום, בפרט דאָס אייראָפעאישע, האָט איבערגעלעבט איינע פון די סאמע דראמאטישסטע פעריאָדן פון זיין געשיכטע.

אין יאָר 1936 ווען אין זשענעוו איז געגרינדעט געוואָרן דער יידישער וועלטקאָנגרעס, האָט דער פאשיזם אויסגעשפרייט זיינע שווארצע פליגל איבער אייראָפע, פארשפרייטנדיק אנטיסעמיטיזם קעגן אייראָפעאישן יידישן ישוב; דער היטלעריזם האָט געשטעלט אין סכנה די מענטשהייט בכלל.

שוין ביים אנהייב האָט דער יידישער וועלט-קאָנגרעס געוואָרנט וועגן דער נאָענטער סכנה. סע קלינגען היינט נביאיש די רייד פון בארימטן יידישן שרייבער שלום אש, וועלכער האָט גערעדט יידיש ביי יענער פארזאמלונג, זאָגנדיק אז דאָס יידישע פאָלק האָט תמיד געצאָלט טייערן טריבוט פאר די טיראנישע הערשער. וואָרענענדיק אז אויך די היטלער טיראניי וועט זיך נישט אָפשטעלן בלויז ביי יידן. אין די דאָזיקע שווערע צייטן, האָט שלום אש געזאָגט, לאָמיר זיך פאראייניקן קעגן שונא און מיר וועלן איבערלעבן אויך היטלערן. פערזענלעכקייטן ווי ד"ר סטעפאן וויס, אן אָנגעזעענער מנהיג פון אמעריקאנער יידנטום, ד"ר נחום גאָלדמאן, דער היינטיקער פרעזידענט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס, דער סאָציאָלאָג יעקב לעשטשינסקי און אנדערע ציילן זיך צווישן די גרינדער פון יידישן וועלט-קאָנגרעס. דער יידישער ישוב פון רומעניע איז געווען פארטראָטן אין יענער גרינדונגס סעסיע דורך א דעלעגאציע אָנגעפירט פון ד"ר מאיר עבנער, געוועזענער דעפוטירטער אין רומענישן פארלאמענט.

די ערשטע אויפגאבע פון יענער צייט איז געווען דער קאמף קעגן פאשיזם. דער יידישער וועלט-קאָנגרעס האָט אלארמירט די עפנטלעכקייט, אָבער ליידער איז זיין רוף נישט זייער געהערט געוואָרן, עס איז געקומען די שווארצע עפאָכע פון דער שואה און אומקום. די טעטיקייט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס האָט זיך געדארפט צופאסן צו די נייע געשאפענע באדינגגען. דער וועלט-קאָנגרעס איז געווען די ערשטע אָרגאניזאציע וועלכע האָט אלארמירט די וועלט וועגן דער עקזיסטענץ פון די אויסראָטונג-לאגערן ווי אוישוויץ, דורך דעם אזוי גערופענעם „ריגנער-דאָקומענט", אויפן נאָמען פונעם גענעראל-סעקרעטאר פון דעם יידישן וועלט-קאָנגרעס, וועלכער האָט געשיקט א טעלעגראם דעם אמעריקאנישן שטאטס-דעפארטאמענט וועגן דעם, סע זענען געמאכט געוואָרן פרוּוון צו ראטעווען וואָס מע וואָלט נאָך געקאָנט אָפראטעווען. סע זענען גענומען געוואָרן מאסמיטלען צו העלפן די געליטענע קהילות. גלייכצייטיק האָט מען געדארפט אויפהאלטן די מאָראל פון די יידישע קהילות, צו דערהאלטן זייער אָרגאניזאטאָרישע סטרוקטור.

מער בולט האָט זיך אָנגעזען די אָרגאניזאטאָרישע פעאיקייטן פון יידישן וועלט-קאָנגרעס תיכף נאָך דער מלחמה. מע האָט געדארפט איינאָרדענען די אָפגעראטעוועטע און איבערגעבליבענע נאָכן חורבן. מע האָט געדארפט ווידער אויפשטעלן די יידישע קהילות, וואָס זענען חרוב געמאכט געוואָרן אין אייראָפע.

דער יידישער וועלט-קאָנגרעס האָט זיך נישט באגנוגנט מיטן באקעמפן דעם אנטיסעמיטיזם, אין פראָמאָווירן די פראָגרעסיווע אידעען אין יידישן לעבן, נאָר האָט אויך זיך תמיד ארויסגעזאָגט פאר א פרידלעכער קאָעקזיסטענץ צווישן מדינות פון פארשידענע סאָציאלע סיסטעמען.

דער גרויסער פארדינסט פון ד"ר נחום גאָלדמאן, וועלכער איז זינט העכער 20 יאָר דער פרעזידענט פון דער אָרגאניזאציע, וואָס ער האָט געוווּסט זיך צו אָריענטירן אין געוויסן מאָמענט, ווייסנדיק צו הארמאָניזירן די אייגנארטיקייטן פון אלע מיטבאטייליקער אין דער טעטיקייט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס. דער קאָנגרעס איז געוואָרן א ברייטע פאָרשטייערשאפט, דווקא ווייל אין אים זענען טעטיק גרויסע און קלענערע קהילות פון מזרח און מערב, מיט פארשידענע פראָבלעמען וואָס סע מאטערט זיי. דער בעסטער באווייז איז די נישט לאנג פאָרגעקומענע סעסיע פון יידישן וועלט-קאָנגרעס, וואָס איז פאָרגעקומען אין האאג, וואו סע האָבן זיך באטייליקט נעבן די גרויסע יידישע קהילות פון די פאראייניקטע שטאטן פון אמעריקע, ישראל, פראנקרייך, ענגלאנד און די לאטיין-אמעריקאנישע קהילות, האָבן זיך באטייליקט אויך די פאָרשטייער פון מזרח-אייראָפע: רומעניע, יוגאָסלאוויע, טשעכאָסלאָוואקיי, אונגערן, די דייטשע דעמאָקראטישע רעפובליק.

אגב איז דאָס א גרונט-פרינציפ פון יידישן וועלט-קאָנגרעס צו רעספעקטירן די אויטאָנאָמיע פון סיי וועלכער יידישער קהילה בנוגע איר אינערלעכע ענינים.

אין דעם זינען האָט דער יידישער ישוב פון רומעניע געבראכט זיין בייטראָג צו דער טעטיקייט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס. אן אָנערקענונג פארן צושטייער פון אונדזער קהילה אין דער טעטיקייט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס איז די אָנוועזנהייט צווישן די מיטגלידער פון ראט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, פרעזידענט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע. אין דער רעזאָלוציע פון 9טן יולי 1975, האָט דער לייטונג-ראט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס ארויסגעזאָגט זיין אָנערקענונג „פארן פאקט וואָס די יידישע קהילות פון רומעניע געניסן פון פולשטענדיקע בירגערלעכע רעכטן און פון רעליגיעזער פרייהייט", אויסדריקנדיק „אָפשאצונג וועגן דער אקטיווער צוזאמענארבעט צווישן די יידישע קהילות און דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע". גלייכצייטיק ווערט ארויסגעזאָגט „דער באשלוס צו פארשטארקן די פארבינדונג און די סאָלידאריטעט מיט דער אזוי גוט אָרגאניזירטער פאָרשטייערשאפט פון א יידישן קיבוץ אין א סאָציאליסטישן לאנד". די רעזאָלוציע שטרייכט נאָך אונטער אז דער לייטונג-ראט פון יידישן וועלט-קאָנגרעס „באגריסט זיין צוטרוי און שאצונג לגבי דעם חשובן גייסטיקן מנהיג פון די רומענישע יידן, הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א, וועלכער באטייליקט זיך אין די טעטיקייטן פון דער יידישער וועלט-פארטרעטערשאפט מיט אזוי פיל פארשטענדעניש און קאָנסטרוקטיוון גייסט".

די באציאונגען צווישן יידישן וועלט-קאָנגרעס און דעם יידישן ישוב פון רומעניע זענען אויך פארשטארקט געוואָרן דורך די אָפטע באזוכן פון ד"ר נחום גאָלדמאן אין אונדזער לאנד. ער איז א נאָענטער פריינד פון רומעניע און א באוואונדערער פון דער קלאָרזעעוודיקער פאָליטיק פונעם פרעזידענט ניקאָליי טשאושעסקו. אין די זיצונגען פון יידישן וועלט-קאָנגרעס, ווי אויך אין אנדערע אינטערנאציאָנאלע פאָרשטייערשאפטן האָט ד"ר נחום גאָלדמאן אָפגעשאצט זיין טיפע באוואונדערונג לגבי די רעאליזירונגען פון רומעניע, פאר איר דינאמישער אויסנפאָליטיק, דורכגעדרונגען מיט אחריות פארן גורל פון דער מענטשהייט.

די יידישע עפנטלעכע מיינונג באגריסט די אניווערסירונג פון יידישן וועלט-קאָנגרעס מיט דער איבערצייגונג אז אין די פיר צענדליקער יאָרן האָט זי דערפילט די האָפענונגען פון אירע גרינדער. דער יידישער וועלט-קאָנגרעס האָט געוווּסט צו אָריענטירן די אויפמערקזאמקייט צו די הויפט-פראָבלעמען, ארויסווייזנדיק זיך פאר א ניצלעכער קערפערשאפט פאר די יידן פון אומעטום.

לאָמיר זשע אָנווינטשן ביי דער געלעגנהייט דעם טראדיציאָנעלן: לחיים!

דער בויער פון בריקן — PONTIFEX

רעדע, געהאלטן פון רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א ביי דער פייערונג פון מאָנסעניאָר פראנציסק אויגוסטין, שעף פון דער רוימיש-קאטוילישער ארכיבישאָפשאפט פון בוקארעשט

מאָנסעניאָר פראנציסק אויגוסטין, דער פירער פון דער רוימיש-קאטוילישער ארכיבישאָפשאפט פון בוקארעשט, איז געוואָרן 70 יאָר אלט. מיט דער געלעגנהייט איז פאָרגעקומען דעם 19טן יולי ד"י אן אָפיציעלע מסיבה, ביי וועלכער סע האָבן זיך באטייליקט: ה' געאָרגע נענטשו, לייטער פון רעליגיע-דעפארטאמענט, מנהיגים פון קולטן פון לאנד. דער רב הראשי שליט"א האָט געהאלטן פאָלגנדיקע באגריס-רעדע:

דערלויבט מיר, אין בעט אייך — הגם איך בין נישט אזוי גוט באהאוונט ווי איר אין דער לאטיינישער שפראך, אין וועלכער איר ריכט אָפ אייערע גאָטעס-דינסטן — אז איך זאָל זיך באניצן מיט א לאטיינישן שפריכוואָרט, אן אוראלטער פרינציפ פון דער רוימישער יוריספרודענץ: לאָקוס רעגיט אקטום. דאָס הייסט: דאָס אָרט האָט אן השפעה אויף די מעשים. דאָס כדי צו געפינען א מקור פאר אינספיראציע פאר דעם באגריסונג-וואָרט, וואָס איך וויל האלטן, סיי אין נאָמען פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון דער סאָציאליסטישער רעפובליק רומעניע, סיי אין מיין פערזענלעכן נאָמען, לכבוד דעם געערטן און געשעצטן בעל-היובל, מאָנסעניאָר פראנציסק אויגוסטין.

מיר געפינען זיך אין פאלאץ פון דער ארכיבישאָפשאפט, וואָס טראָגט דעם נאָמען „הייליקער יוסף". לאָקוס רעגיס אקטום. יוסף הצדיק, וועלכער איז א העלד פון ספר-הספרים, וואָס איז אונדז געמיינזאם פאר אלע וואָס זיצן דאָ ארום דעם טיש, זאָל אונדז פארטייטשן דאָס געשעעניש וואָס מיר פייערן.

אזוי ווי יוסף, האָט אויך דער וואָס אנטוויקלט זיין טעטיקייט אין דאָזיקן בנין, דער מאָנסעניאָר פראנציסק אויגוסטין, געוווּסט צו זיין א בעל-החלומות (בראשית לז-יט). נישט קיין אוטאָפיקער, נישט קיין פאנטאזיסט, נאָר איינער וואָס איז א „בעל", א בעל-בית איבער די חלומות. ער זאָל זיי ארויסנעמען פון דער אבסטראקטער ספערע און אריינברענגען אין דער ווירקלעכקייט, ער זאָל זיי פארוואנדלען אין רעאליטעט. אזוי ווי יוסף, קאָן ער אפשר אויך ענטפערן מיט די רייד מיט וועלכע יוסף האָט זיך פארגעשטעלט פאר פרעה'ן: „את אלקים אני ירא" (בראשית מב-יח). איך האָב מורא פאר גאָט.

יוסף האָט געשאפן דעם אידעאלן טיפ פון באציאונגען צווישן א מינדערהייט און די מערהייט, צווישן וועלכע זי לעבט. ער הארמאָנירט פולשטענדיק זיין טרייעשאפט צו זיין אייגענעם גלויבן, צו זיין פאָלק פון וועלכן ער קומט ארויס, מיט לאָיאליטעט און איבערגעגעבנקייט צום לאנד פון וועמענס גאסטפריינדלעכקייט ער געניסט. ער זאָגט זיך ארויס, אָן קווענקלעניש, זיין אָפשטאם און זיין צוגעהעריקייט, זיין גלויבן און זיינע השקפות; גלייכצייטיק אָבער שטעלט ער זיין גאנצן כח, טאלאנט און פארשטאנד אין דינסט פון לאנד אין וועלכן ער האָט געלעבט.

אין דער גאסטפריינדלעכער רומעניע, האָבן די מיטלעבנדיקע נאציאָנאליטעטן און קולטן די מעגלעכקייטן זיך אויסצולעבן אין פולשטענדיקער נאציאָנאלער און רעליגיעזער אידענטיטעט אָן דעם אז דאָס זאָל ווידערשפרעכן, אדרבה, עס הארמאָניזירט מיט די געפילן פון טיפער טרייעשאפט צום פאָטערלאנד, וועלכע איז גלייך פאר אלע זין אירע, אָן אונטערשייד פון נאציאָנאליטעט אָדער רעליגיע.

דער מאָנסעניאָר אויגוסטין האָט געוווּסט צו מאכן פון דער יוסעפישער רעאליטעט פון היינטיקן טאָג, א פרינציפ פון זיין לעבן. מיר געפינען זיך צוזאמען אין דער העכסטער פארטרעטערשאפט פונעם לאנד, אין פארלאמענט, די גרויסע נאציאָנאלע פארזאמלונג, אין נאציאָנאלן ראט פון פראָנט פון סאָציאליסטישער אייניקייט, אין נאציאָנאל-קאָמיטעט פארן פארטיידיקן דעם שלום און אין אנדערע געזעלשאפטלעכע פאָרשטייערשאפטן. אומעטום און תמיד האָב איך, דער רב, געפילט אים, דעם קאטוילישן גייסטלעכן, נאָענט — א לאָיאלער פריינד, פול מיט פארשטענדעניש און ברודערשאפט, אין די באציאונגען אונדזערע און טראָץ דעם טרויעריקן עבר, פול מיט טראגישע זכרונות, האָב איך געפילט ווי גערעכט איר זענט, איר קאטוילן, ווען איר רופט אן אייערע משרתי קודש „פאָנטיפעקס" — בויער פון בריקן.

יאָ, צו פיל תהומען זענען געגראָבן געוואָרן און מע גראָבט נאָך אין דער דאָזיקער וועלט צווישן מענטשן און פעלקער, און וויכטיק אין פארן איבערלעבן פון דער מענטשהייט אז מע זאָל בויען בריקן — צווישן גלויבנס, בריקן צווישן פילאָסאָפיען, צווישן ציוויליזאציעס און קולטורן. אוודאי איז אמת אז די טעכניק האָט קלענער געמאכט די דיסטאנץ מיט דעם בויען אייזערנע בריקן, פון בעטאָן. לופט בריקן, וועלכע פאראייניקן קאָנטינענטן דאָס אלץ, אָבער, האָט זיך ארויסגעוויזן פאר נישט גענוג צו לייזן די גרויסע פראָבלעמען פון „טאָ בי אָר נאָט טאָ בי", זיין אָדער נישט זיין, מיט וועלכער אונדזער דור איז קאָנפראָנטירט. די דאָזיקע בריקן קאָנען דינען אויך אין דער לופט, פאר פארברעכן, קעגן אומשולדיקע מענטשן, קאָן רייצן שנאה, קאָנען פארטיפן דעם תהום צווישן מענטשן און פעלקער די אמתדיקע רעטונגבריק איז די, וואָס פאראייניקט די נשמות, דערנענטערט די געוויסן.

אָן מגזם צו זיין קאָן איך זאָגן אז צווישן דעם כאָר-טעמפל פון דער ספענטא וויינער-גאס און דעם פאלאץ פון דער גופער-גאס האָט קיין מאָל נישט עקזיסטירט אזא פעסטע בריק. „פאָנטיפעקס" — דער בויער פון בריקן, אָט איז די הייליקע אויפגאבע פאר וועלכער סע האָט זיך געווידמעט דער בן-שבעים אונדזערער.

...בן-שבעים? הייסט עס, אָט דער באגריף, דער לעצטער אקאָרד, דער סיום פון א לעבן? לאָמיר ווידער דערמאָנען יוספן, אין די בלעטער פון זיין רוישנדיקער עקזיסטענץ וועלן מיר געפינען דעם ענטפער. יוסף שיקט פאר זיין פאָטער יעקב מתנות. צווישן וועלכע „יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו" (מגילה טז). אלטן וויין וואָס בארויקט די עלטער. וועגן וואָס כאָר א בארויקונג רעדט זיך? און וואָס פאר א שייכות האָט עס מיט אלטן וויין? זאָגט איר, דער מענטש וואָס איז אריבער דעם הויכפונקט פון זיין לעבן, ווערט אפשר ארומגענומען מיט א טרויער-געפיל ווען ער זעט אז די ביאָלאָגישע געזעצן וועלכע זאָגן זייער וואָרט, אז נאָך דער לעבעדיקייט פון דער יוגנט קומט די עלטער. אלץ וואָס איז יונג און וואקסט, און אלץ וואָס איז אלט מיינט שוואכקייט. אזעלכע געדאנקען זענען צו דעם מוט, דעם זעלבסט-צוטרוי. זיי זענען אָבער בארויקט דורך א דערשיינונג וואָס לייקנט אָפ די געזעצן, וועלכע ווילן זיין אייביקע. דער גוטער וויין, וואָס עלטער ער ווערט איז בעסער זיין טעם, גיט מער לעבעדיקייט, פארדינט דעם נאָמען „וויין וואָס גיט אריכות ימים".

מאָנסעניאָר, נעמט דעם ביישפיל פון יוספן... איר זאָלט אייך נישט האלטן פאר קיין זקן. די עלטער פון 70 יאָר, די עלטער פונעם בעל-התהלים, איז די עלטער פונעם „גוטן וויין", ווי אייערער, ער עפנט ערשט דעם וועג צו דערפאָלגן.

היות איך טראָג דעם נאָמען פון דוד המלך, דער אומשטערבלעכער משורר פון תהלים. וועל איך ציטירן זיין א פסוק אין גאנצן, נישט פראגמענטירט: „ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה". די טעג פון אונדזער לעבן איז זיבעציק יאָר, און מיט גבורה אכציק (תהלים צ-י). איז פארשרייב איך זיך שוין פון איצט אָן, מאָנסעניאָר, צו האלטן א טאָסט, ווען איר וועט ווערן א בן-שמונים. אָבער אזוי ווי מע רופט מיך נישט דוד, נאָר טראָג דעם נאָמען אויך פון משה'ן וועל איך זיך נישט באגנוגן מיט א פשוטער ברכה: „מולטאָס אננאָס", א סך יאָרן. א ברכה סתם אין דער וועלט אריין. א „סך" האָט נישט קיין קלאָרן באטייט. נאָר בפירוש וועל איך אייך ארויסזאָגן א טראדיציאָנעלע יידישע ברכה, וואָס זאָגט ארויס קלאָר אין וואָס סע האנדלט זיך, אז איר זאָלט דערגיין צו דער עלטער פון משה רבנו — עד מאה ועשרים, איר זאָלט דערלעבן ביז הונדערט און צוואנציק יאָר, דעמאָלט וועל איך ווידער א מאָל האלטן א טאָסט לכבוד אייך.

„עקיבא"

לויט א תלמודישער לעגענדע, האָט משה רבינו, בעת מתן תורה, געהאַט א התגלות נישט בלויז וועגן דער תורה נאָר אויך וועגן די דורות ביז סוף כל העולם, וועלכע וועלן זיך אָפּגעבן מיט דער תורה, און בתוכם אויך וועגן רבי עקיבא וועלכער וועט זיין איינער פון די ליכטיקסטע געשטאַלטן. ווען דער דאָזיקער וואָלט אויך געוווּסט אזא מין התגלות, וואָלט ער גאַנץ זיכער געבליבן זייער פאַרוואונדערט באַגעגענענדיק זיך נאָך אזוי פיל דורות מיט די דאָזיקע תלמידים זיינע. פאַרוואונדערט, אָבער גליקלעכערהייט אויך דערפרייט, זעענדיק יעקבן פון איראַן, אַנטואַן פון פּאַריז, נחומען פון ניו־יאָרק, איניעסן פון בוענאָס־איירעס, לאוראַן פון גענאַוואַ, נעבן יעקבן פון קיבוץ ביי חדרה און יונתנען, דעם טעכניקער פון ירושלים, מיט דער לולקע און די אַלע אנדערע באַזעצט ארום טיש, אין דער פאָרעם פון א „ח" און לערנענדיק מיט התמדה דעם דיקדוק פון דער העברעאישער שפּראַך. זיין וואונדער וואָלט אוודאי נאָך מער געוואַקסן ווען ער וואָלט געוווּסט אריינגעקומען אויף די שפּיץ פינגער, כדי נישט צו שטערן די לימודים — וואָס זענען אזוי ליב און היימיש פאַר סיי וועלכן תלמיד חכם — וואָלט ער געוווּען באַמערקט, אין דערנעבנדיקן צימער, צווישן די מתמידים, די בריינע געשטאַלטן פון יענע צוויי וואָס זענען געקומען ביז אהער אזש פון דער ווייטער ניגעריע. זייערע ברייטע ווייסע מלבושים, וואָלטן אים געוווּען סוגערירט דעם אויסזע פון זיין צייט, אָבער אויך די דאָזיקע זענען טאַקע היינטיקע גלחים פון לאַגאָס. גלחים פון א קולט מיט 70 מיליאָן אנהענגער, האָבנדיק בראש א „נביא", וועלכער האָט זיי געשיקט אהער אז זיי זאָלן לערנען די הייליקע שפּראַך פון דער ביבל, כדי זיי זאָלן זי שפּעטער איבערזעצן אין זייער דיאַלעקט.

מענטשן פון פאַרשידענע עלטער, פון פאַרשידענע לענדער, און קאָנטינענטן, פון פאַרשידענע לשונות, וועמען סע האָט אהער געבראַכט דער איינציקער ווילן כדי צו לערנען דאָס אַלט־נייַע לשון פון דער תורה, אזוי זעט אויס די דאָזיקע שולע ביים ברעג פון דעם מיטלענדישן ים. אויפן אָפּיציעלן לשון, אויפן קעפּל פון דעם בריוו פּאַפּיר און די אנאָנסן פאַרעפנטלעכטע פון צייט צו צייט אין די צייטונגען פון פאַרשידענע לענדער, ווערט זי אנגערופן „אינטערנאַציאָנאַלער אינסטיטוט פאַרן לערנען די העברעאישע שפּראַך און קולטור". פּשוטער און היימישער רופן עס אָן די תלמידים — פון נעכטן און היינט — „עקיבא", דער אולפּן „עקיבא" פון נתניה. פאַר פיל פון זיי, וועלכע האָבן שוין היבשלעך אריבערגעשטיגן די עלטער פון שול־ביכער און שולהעפטן, קלינגט דער דאָזיקער נאָמען ווי א דערמוטיקונגען. די דאָזיקע גייסטיקע אוואַנטורע צו וועלכער זיי האָבן זיך אנגאַזשירט איז בכלל נישט קיין אוואַנטורע: פאַר דעם וואָס וויל באמת לערנען, איז די עלטער קיין אָפּשטעל. ער איז נישט דער איינציקער, ער איז נישט דער ערשטער וועלכער וואָגט אריבערצושפּרייזן דעם ים פון וויסן. פאַר אים זענען געווען אויך אנדערע וועלכע האָבן געוואָגט און סע האָט זיך זיי איינגעגעבן, עקיבא איז דאָך דער גרעסטער צווישן זיי. איבער יאָרהונדערטער און יאָרטויזנטער, רעגט אָן אָט דער גאון־פאַרליבטער: „טוט מיר נאָך מיין ביישפּיל! אויך איך בין שוין לאַנג אריבער די שוועל פון דער יוגנט ווען איך האָב אנגעהויבן זיך צו באַקענען מיטן אלף בית און די אנדערע הייליקע אותיות... ניין עס איז נישט געווען, נישט פּשוט און נישט לייכט, די לעגענדע פאַרצייכנט דאָך בלויז דעם דערפאָלג אָבער נישט די מי, ווייל וואָס עס איז וויכטיק, איז דער דערפאָלג אז סע האָט זיך איינגעגעבן. אויב איך האָב געקאָנט, קאָנסטו אויך, מיין דערפאָלג איז דאָך אן הקדמה צו דיין אייגענעם דערפאָלג..."

מיר זענען אין מזרח און אין דעם ווינקל פון ערד־קיילעך שיינט אויף די זון פרייער, אנגעזאָגט אַלע מאָל און באַגריסט פון לויטטיקן פייגל־געזאַנג. די ווייזערס פונעם זייגער האָבן נאָרוואָס פאַרלאָזט די ציפער 7, ווען אין ביבליאָטעק־זאַל לערנט מען דעם שיעור תנך. איינגעבויגן איבער דעם אוראַלטן טעקסט, יעקב פון איראַן, אַנטואַן פון פּאַריז, נחום פון ניו־יאָרק, איניעס פון בוענאָס־איירעס, די צוויי יונגע גייסטלעכע פון לאַגאָס הערן זיך צו מיט דער גרעסטער אויפמערקזאַמקייט צו די דערקלערונגען פונעם פּראָפעסאָר, זיינע באַמערקונגען וועגן דער שפּראַך און דעם סטיל. טייער און ניצלעך זענען די פרימאַרגנדיקע שעהן פאַרן לערנען, פאַר די וואָס ווילן זיך אויסלערנען נישט בלויז די לעקסיק נאָר אויך דעם גייסט פון דער העברעאישער שפּראַך! ווייל דער אוצר, דער גאָלדענער אוצר פון לשון־קודש, געפינט זיך דאָ, אין די דאָזיקע פּסוקים, פון וועלכע סע האָבן זיך נישט געביטן קיין איין וואָרט, קיין איין אות, זינט דער צייט פון עקיבאן.

די זון הייבט אָן צייכענען איר גאָלדענע טראַיעקטאָריע אויפן ריינעם בלויען הימל בעת אין די קורס־צימערן ווערט פאָרגעזעצט דאָס התמדהדיקע לערנען. די טרוקענע לעקציעס פון דיקדוק ווערן אויפגעלעבט מיט שיעורים וועגן ליטעראַטור, געשיכטע און ביבלישע געאָגראַפיע. אזוי איז יעדן טאָג: ביז מיטאָג שיעורים, נאָך מיטאָג — מאַכט מען די טעמעס, חזרט מען זיך איין די ביז איצט געלערנטע שיעורים. די ביכער ווערן שטודירט, די העפטן ווערן באַדעקט מיט פאַרצייכענונגען פון רעכטס צו לינקס, די האָריזאָנטן פון וויסן ווערן וואָס אַמאָל ברייטער. אין דער דאָזיקער צייט ענדיקט די זון איר טריאומפאַלן וועג און — דער ריזיקער ברענענדיקער גאָלדענער טעלער — ווערט איינגעזונקען אין די בלויע וואַסערן פון מיטלענדישן ים. עס איז א — פאַנטאַסטישער ספּעקטאַקל, א נס וואָס חזרט זיך איבער צום סוף פון יעדן טאָג. א טעגלעך וואונדער וואָס איבערראַשט און באַפרידיקט דאָס אויג יעדעס מאָל, גלייך מע האָט עס קיין מאָל נישט געזען, און דער טאָג ענדיקט זיך אזוי ווי ער האָט באַגינען — אין פריילעכן פייגל־געזאַנג.

ווי א גרויסער שוואַם, האָט די פינצטערניש אָפּגעמעקט דאָס ים־בלויקייט, דאָס גאָלד פון נעם זאַמד, איבער וועלכן סע צאַנקט די ציטערנדיקע שיין פון די שטערן. א וואַרעמע

וויקטאָר רוסו

(סוף אויף זייט 9)

א נײַ ייִדיש בוך

„לעבעדיקע מתים"

קאַרשן און ווייַנשל זענען ייִדישע פּירות, ציגעלעך און לעמעלעך — ייִדיש פּי, שארית־הפּליטה — ייִדישע טראַגעדיע, נסים — ייִדישע יום־טובים. אפשר דערפאַר האָט אונדז וואָלף טאַמבור געשענקט א בוך „מעשיות פונעם עו ם האמת" אין תקופה פון יאָר, ווען לעמעלעך און ציגעלעך שפּרינגען איבער גרינע בערגלעך, ווען שארית הפליטה איז נישט נאָר א טראַגעדיע נאָר אויך א נס, ווען יידן מאַכן א שהחיינו איבער פרישע רויט־פאַרביקע פּירות.

א שהחיינו איבער דער פּרי מאַכט מען אייַדער מע פאַרזוכט. די ברכה זאָגט נישט „לטעם הזה", נאָר „לזמן הזה" און אין צייטן דערמאָנט דער ריח, די פאַרב. דערפאַר טאַקע,

ווייזט אויס, מאַכט מען צו ערשט די ברכה. אזוי אויך אין פאַל פון ר' וואָלפס בוך, פון די ערשטע שורות שלאָגט דער פרישער גערוך און די אַלטע אייביק נייע פאַרביקייט פון טאַמבורס שאַפונג. א שאַפונג אין וועלכער מרידה און גלויבן שפּאַנען ביינאַנד, אזוי ווי סע פּאַסט יונגע מענטשן. וואָלף טאַמבור איז אונדזער „ייִנגסטער" פּראָזע־שרייבער, מעטאַפאַריש גערעדט.

דעם מחברס שער־בלאַט איז א באַקאַנטס. סע הייבט אָן „ביי דער טיר" — 1937; גייט אריין אין פּרוזדור און דערקענט „מיין היים" — 1940; קוקט זיך ארום און ווערט פאַרכאַפּט פון „פרילינג אן זון" — 1947; באַגעגנט זיך מיט „משה" — 1948: שפּאַנט אריין מיט זיכערע טריט אין קדשי־קדשים פון די „מאַראַמאַרעשאַנער" — 1975; דערנענטערט זיך מיט תקיפות צום מזבח אונטערטראָגנדיק א נייע מתנה: „לעבעדיקע מתים" — 1976. דאָס איז דער טיטל פון נייעם באַנד, פון דער נייער פּלעיאַדע העלדן וואָס האָבן געגומען אן אַקטיוון אָנטייל אין געזעלשאַפטלעכן לעבן אין אן עפּאָכע פון טיפע דערשיטערונגען, פון געוואַלדיקע סאָציאַלע און פּאָליטישע איבערקערענישן.

דער צוגאַנג איז אן אָריגינעלער. א פילם־אַרטיקער, אָבער אויף א פאַרקערטן אופן. וואָלף טאַמבור ניצט קינסטלעריש דעם פאַרלאַנגזאַם־אַפּאַראַט. די פיגורן שוועבן אין א „יענער וועלט", אין וועלכער די הויפּט־טראַגן בלייבן „די־וועלטיקע", אָבער אויסגעטאָנענע פון קליינלעכקייט, פון תיכפדיקער צריכות. אויף אזא אופן ווערט די צענטראַל־פיגור פון די דערציילונגען דאָס שטרעבן נאָך גערעכטיקייט און אַלמענטשלעכקייט. צילן און רעאַליזירונגען געהערן א לעבן וואָס האָט זיך אָפּגעשלאָסן, די געשעענישן זענען אויסגעשעפּט. די אָפּשאַצונגען זעען אויס צו קומען פון דרויסן. דער גלי באַשטייט נישט אין תיכּפדיקן אינטערעס, נאָר אין פאַרטראַכטן זיך און צו מאָל לייכט הומאָריסטישן רעזאָנירן וועגן געשעענעס, וועגן מענטש און וועלט. דער שמועס זעט אויס צו זיין אן אַקאַדעמישער, מיט פאַררופונגען אויפן תלמוד, אויף נביאים און תנאים. אויף אַלטערטימלעכער פילאָסאָפיע. דאָס טאָג־טעגלעכע ווערט באַטראַכט מיט א געוויסער דיסטאַנץ און מיט טראַנסצענדענטאַלער געדולד: „דאָ איילט מען זיך נישט". דאָס איילעניש פון „עמא פזיזא" האָט דאָ קיין זין נישט. פאָראורטיילן פאַרלירן זייער מהות, די אַנגאַזשירטקייט, די מיליטאַנטישקייט באַקומען אן אַנדער פאַרמעסט. א באַזונדערע לויטערקייט.

טאַמבור איז אן אומרואיקער באַאָבאַכטער. נישט גלייכגילטיק צום גורל פון יחיד, צום זיג־זאַג פון א לעבנס־טראַיעקטאָריע צו מאָל א שרעקלעכע נאָר דערפאַר ווייל זי האָט צוזאַמענגעפאַלט מיט ביוראָקראַטישער טעמפּקייט און נאַרישער עקשנות. היינטצייטיקע נשמות, גליט אין זיי די העלדישקייט אין א נישט לאַנג איבערגעלעבטער מלחמה און אין פרידליכן אויפבוי; די ליבע צום מענטשן, צום ווירדיקן פאַרטיידיקער פון איבערצייגונגען און פּרינציפּן: דער קאַמף קעגן געוואַלד און טאָלעראַנצלאָזיקייט; דער פאַרשטאַנד פאַר אַלץ וואָס איז מענטשלעך. די „נשמות" וויברירן מיט א פּאָר אונדז באַקאַנט לעבן אויך דערפאַר ווייל זייער שפּראַך איז א היימישע, א פאָלקס־טימלעכע, אן אָנגעפּיקעוועטע מיט ייִדיש ביי־טערלעך־ווערטלדיקייט, מיט טיפער חכמה און לייכטער איראָניע, מיט א ברענענדיקן אני־מאמין אין מענטשלעכקייט און גערעכטיקייט.

טאַמבורס בוך „לעבעדיקע מתים" באַשטעטיקט נאָך א מאָל די גלענצנדיקע אָפּשאַצונג פון ד"ר שלמה ביקל, אז מיר האָבן פאַר אונדז „א דערציילער וואָס איז א צאַרטער לירישער שילדערער און באַזינגער פון מענטש און נאַטור... מיט א זעלטענעם כח צו דראַמאַטיזירן געשטאַלטן און געשעענישן. ער ניצט קיין הויכע טענער און געסטיקולירט כמעט נישט מיט זיינע ווערטער. ער האָט זיך זיין אייגענעם סטיל עפּעס ווי כלאחר־יד'יקן אופן אנצוצינדן א דראַמע, און די דראַמע ברענט, ברענט אינטענסיוו און דרענגט אריין אין געמיט פונעם לייענער מיט טיפער צערודערונג".

וואָלף טאַמבור באַהאַלט די זעלבע פרישקייט און אייגנאַרטיקייט, שפּראַך עשירות לעבעדיקע מעטאַפאָריק, פון אַקציע און מייסטערשאַפט פון פּייסאַזש.

וועלן מענטשן לייענען, זיך פאַרטראַכטן און זיכער שעפּטשען א בלחשן, טיף־האַרציקן יישר כח.

חיים גאָלדענשטיין

ביי דעם קבר וואָס וועט אַמאָל געפינען ווערן

שטיי דאָ א רגע מיט געבויגענעם קאָפּ.
דאַן בייג זיך פאַמעלעך אַלץ טיפער אַראָפּ
און לייג צו דיין אויער צו דער בלוטיקער ערד,
און דערצייל אונדז בלחש, וואָס דו האָסט געהערט.

בלחש, כדי נישט צו שטערן די רו
פון די, וואָס עס דעקט דאָ דער קבר צו.
און הערסטו פון צאָרן שאַלן דעם רוף,
דאַן ווייס: דאָ ליגט פון מארקיש דער גוף.

און הערסטו פון גלויבן קלינגען א ליד,
דאַן ווייס: דאָס קול דאָ פון האָפשטיין גליט:
און הערסטו דעם ניגון דעם זיסן פון פלייס,
דאַן ווייס: דאָ ליגט קוויטקאָ דער צאַרטער פּאָעט.

און הערסטו א קרעכץ, א ווייפּול געפליסטער,
ס'אין בערגעלסאָן, פעפער, דאָברושין, דער נסתר —
זיי אַלע מיט זייער פאַרשניטענעם ניגון
אין איינעם מיט אנדערע צענדליקער ליגן,
אומשולדיק געטויטע, אן דין און אן ריכטער
דער ייד מיט זיין חכמה,
דאָס ליד מיט זיין דיכטער.

פריינד מיינע

כ'האָב דעם גלויבן קיין מאָל נישט פאַרלוירן
אין דעם מענטשן — און אין שווערסטער צייט
ווען פאַרטונקלט ס'האָט די וועלט דער סויט
אים אפילו אויך נישט אנגעוואוירן.

כ'האָב אויף חברשאַפטן אָפט געשוואוירן,
וואָס צו מאָל אנטוישט זיי האָבן מיך.
אנדערע געשפינען האָבן זיך
וואָס אַלץ פּראָוון וועלן איבער דויערן.

פריינד,
ארום מיר שטייט איר פעסט ווי מויערן!

(פונעם בוך לידער „אין משך פון יאָרן" פון רעלי בליי
דערשינען אין פאַרלאַג „קריטעריאָן" בוקאַרעשט 1976)

כתב=עת

של היהדות הדתית הרומנית

★ג', ה' מנחם־אב תשל"ו בוקרשט מספר 373 דר־שבועון ★

איתן אריה

ליקוטים מעזבונו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה ק"ח

נשאל ביקרתי את כש"ב הגאון מו"ה משלם ראטה (הי' אב"ד טשערנאוויץ) בהיותו רב אב"ק שאטץ (ואח"כ זכה ועלה לאה"ק) ושימש שם ב[illegible] רבנות וראשית בעיה"ק ושם [illegible] והוא אז בתוך שלשים לאביו [illegible] והי' לו אז נסיעות רבה לנסוע אתי [illegible] לאלפישען בענין של מצוה רבה, ולהיות שצפרני ידיו היו ארוכות מחמת אבלות [illegible] מה לעשות כי [illegible] ע"י שינוי בידים או [illegible] סי' ש"ץ קשה [illegible] ואמרתי לו כי [illegible] לו להתכון כי [illegible] לו בעיר אחרת [illegible] תמהין שצפרניו ארוכות ות"ח גדול כמותו [illegible] להתכון בכל ע"כ [illegible] או"ח סי' ר"ס [illegible] לשבת כש וא מנוול [illegible] בע"ש מתיר [illegible] אם הוא רגיל [illegible] ע"ש בצירוף עוד [illegible] מצוה שלא תהא [illegible] כמו שהתיר [illegible] וכמ"ש דמותר להתכון אף בלי שינוי ע"ש [illegible] ועי' ש"ע או"ח סי' תקנ"ג, ואנשי עיר אחרת לא ידעו מהאבלות. ונגדו כבוד הבריות שדוחה ל"ת [illegible] ובדרבנן אף [illegible] י"ס שבת [illegible] מ"א פגילה [illegible] ואפשר דבנידון [illegible] רחוק מכך [illegible] אף דאיכא [illegible] לנידון דיבבות [illegible] הכא אינו [illegible] כדי שלא לזלזל באבלות [illegible] הכא הוי קו"ע [illegible] הלא במלך [illegible] לו לרחוץ פניו [illegible] ע"ה [illegible] נאה ות"ח רבנן נקראים מלכים (כבגיטין ס"ב) לכן לפענ"ד יכול לסמוך על אותן הדעות שמתירין להחוז הצפרנים אחר ז' אפי' בכלי כמ"ש בהגהות ליו"ד סי' ש"ץ בשם בה"ג ר ג' אשר הביאו במו"ש י"ז וכן שם בשה"ג בשם ריא"ז וכן [illegible] לרמב"ם ורע"ב [illegible] כתבו ליטול צפרנים בכלי ובדיני שלשים לא [illegible] כלל והרמב"ם הוסיף שם [illegible] דגזירת ז' [illegible] וגזרת ל' ששה [illegible] הדברים ואיסור צפרנים בכלי לא חשיב, ואם אגנם בספר היד פסק דכשם שאסור לספר כו' או לקוץ צפרנין בכלי כל ז' כך אסור כל ל' יום ע"ש [illegible] מכח הני טעמי דלעיל יש לסמוך על המקילין הנ"ל וכן [illegible] סי' ל"ד כתב דדוקא בגנסתר שהוא כלי המיוחד לקציצת צפרנים)

אבל בכל דבר מתר ולאו דוקא בשיניו, גם בכיבו סי' קי"ד חשיב דין איסור צ־פרנים בכלי בתוך ל' אבל בדינים שבתוך ל' לא חשיב איסור צפרנים בכלי ומשמע דמותר גם הטור בסי' ש"ץ מביא בשם הרי"ץ גיאות ו־סה"ם להתיר אפי' במספרים אחר ז' ע"ש. ועי' פמ"ג או"ח סי' ר"ג דדוקא במצוה בניכר שעושה לכבוד דש"י מותר לת"ח לעשות אף כשיש זלזול בכבודו אבל במצוה שאינו ניכר שעושה לכבוד דש"י כגון השבת אבדה אסור לו לזלזל בכבודו ועי"ש בשעה"ת ועי' במשנה ברורה שמיישב עפ"ז הקושיא מקידושין ע דר"א עסק בעצמו במצות מעקה ע"ש ואף דבנ"ד אם עובר הוי בקו"ע מ"מ לית לן בה כיון דאבלות הוי דרבנן ובפרט שבדע"ק סי' ש"ץ כ' דאם שוה דין צפרנים לדין גילוח שער שוב י"ל דכשם דהתם מועילה גערה כן בצפרנים ג"כ אך התם שיעור גערה ג' חדשים ובצפרנים די בבי ש־בועות למי שחותך צפרניו בכל עש"ק ע"ש.

הק' אברהם ארי, אבד"ק הנ"ל

(סוף בעמוד 9)

יהדות על רגל אחת

מאת שמחה רז

מגן דוד

כוכב משו.ה. מקובל כסמ' יהודי. סמל זה נתגלה לראשונה בצידון, על גבי חותמת עברית.

סמל מג' דוד נ.צא בבית הכנסת (מהמאה השלי־שית) שבכפר נחום.

כיום נקבע מגן דוד כסמל בדגלה של מדינת ישראל.

מדרשים

קובצי דרשות בהלכה ובאגדה מתקופת התלמוד ואילך.

המדרשים מ.ילים פי.ושים לספרי התנ"ך ובעיקר לחמשת חומשי תורה ולחמש המגילות (שיר השירים, רות, איכה, קוהלת ואסתר). פירושים אלו הם על דרך המשל, דרש ואגדה.

הנודע ביותר מבין המדרשים הוא „מדרש רבה".

מוהל

האדם המסיר את בשר הערלה מהתינוק ביום לש.ונה ימים, ובכך מכניסו בבריתו של אברהם אבינו.

מולד

השעה שבה מתחדשת הלבנה בראשית החודש.

„מועדים לשמחה"

לשון ברכה שמברכים בני ישראל איש את רעהו בימי חג ומועד.

מזוזה

כל אחד משני העמודים שעליהם נשען משקוף הפתח. בלשון השאלה — מגילת קלף קטנה שבה כתובות שתי פרשיות מהתורה („שמע ישראל", „והיה אם שמוע").

את המזוזה קובעים על פי ציווי התורה בכל בית יהודי, בצידה הימיני של הדלת.

על גתיק המזוזה כתובה המלה „שדי" („שומר דלתות־ישראל").

נוהגים לנשק המזוזה בעת הכניסה והיציאה מ־הדירה.

בריח עברית עולמית

(התרגום הרומני בעמוד 5)

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז"ל

ליקט ועיבד הרב יצחק מאיר מארילוס

לפרשת ואתחנן

„ועתה ישראל שמע אל ה־חקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות" (ואתחנן ד—א). יש לדקדק, התחיל בלשון יחיד וסיים ב־לשון רבים: „ישראל שמע", „מלמד אתכם"!

ונראה להסביר בהקדמת מדרש חכמינו ז"ל (בראשית רבה מד—א), „לא נ־תנו ה־מצוות אלא לצרף בהם את ה־בריות". ופירשתי, כי בנידון תכנת המצוות אין כל אחד שוה בהם, כי אם איש לפי השגתו ומדרגתו. (המלקט: וכמו שמפרש סבי אספער רב, אנכי ד' אלקיך לשון יחיד ולא ד' אלקיכם. כי אל כל אחד דיבר הקב"ה כפי עומק ה־שגתו). אולם עשיית המצוות אין הבדל בין מבין לאשר אינו מבין. וזהו כוונתם לצרף לחבר ולאחד. (המלקט: במסכת מעשרות פרק ג' משנה ג' „אוכל אחד אחד ופטור ליתן מעשר. ואם צירף (חברו) חייב ליתן מעשר" ובלשון ה־תלמוד (קידושין מ—א), מח־שבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה). והנה שמע לשון הבנה („בכל לשון שאתה שו־מע" ברכות יג—א) כבלשון התלמוד: „שמע מינה", שמע ממנה, מדבר זה תוכל להבין. וזה שמדגיש שמע ישראל המה בעלי המדרגה. כלשון הכלי יקר (בתחילת פ' דברים) „ב־מקום שמזכיר ישראל הוא מדבר עם הגדולים שבישראל.

(מלקט: האור החיים ב־תחילת פ' ויחי מאריך לברר ההבדל בין הכינוי יעקב ליש־ראל בראיות ברורות).

וזה ישראל, אתם בעלי ה־מדרגה תשכילו ותבינו מהות המצוות, אבל שאר העם אנכי מלמד לעשות. עליהם מוטל רק חובת העשייה. ואם תשאל למה יגיעו עצמם להשיג, הלא מספיק כי השם ציווה לעשות ולקיימם, אולם אחרי שאבותינו קיימו את התורה (המלקט: קידושין פב—א במשנה, „עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה". ולפי המדרשים (ויש ח עט—א), שמר יעקב את השבת קודם שניתנה (פ' מקץ צב—ד). אין והכן אלא שבת. מפ' שי גר מדרש שציווה יוסף ל כין ה־סעודה לשבת. וברמב"ן (יומא כח) ושאר מפרשי התורה. מש־מע כי „ושאר ראשי האבות לישראל" (עזרא ד—ג) שמרו וקיימו את התורה. ואיך קיימו עד שלא ניתנה? ומתרץ ה־מדרש (פ' ויגש צה—ג) וזה לשונו: „מהיכן למד אברהם תורה? נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה".

ובהיות שישראל לא זכו ל־נחול את הארץ רק באשר נשבע ד' לאבותם לתת לבניהם אחריהם ובאם גם לומדי התו־רה בעלי מדרגה גם כן לא יבינו מאומה, מאליו ינתק החבל הרוחני המקשר אותנו עם אבותינו. על כן חוב גמור הוא של בעלי עלייה הגם ש־הם מעטים (מסכת סוכה מה—ב). „ראיתי בני עלייה והן מועטין", להתעמק ולהתבונן במהות המצוות והתורה ואז נהיה בטוחים שנתקיים בנו „ובאתם וירשתם את הארץ אשר ד' אלקי אבותיכם נותן לכם".

מספר „לוח ארץ"
מר' יצחק קונשטאדט,
ראדעוויץ

לפרשת עקב

„והיה אם שכח תשכח את ד' אלקיך" (עקב ח—יט). יש לדייק לפי מה שדרשו חכמינו ז"ל במדרש רבה (בראשית מב—ג), „בכל מקום שנאמר ויהי משמע צרה. והיה שמחה".

(המלקט: שגור בפי לומדי התורה לציין מקור מאמר זה במסכת מגילה י—ב. אך ש־גיאה היא. במסכת מגילה הדרוש היא רק על ויהי ולא על והיה. ובביקורו בכאן של ה־גאון ר' שלמה גורן שליט"א, הרב הראשי לישראל, [שאלתיו איפה הוא המקור, ואמר לי בפתיחתא דמגילת רות. ואני מצאתיו גם במדרש שציינתי).

אם כן, איך שייך לשון של שמחה בשכחת ד'? אך מצינו בתוספתא דמסכת פאה ובילקוט שמעוני רמז תע"ט: מעשה בחסיד אחד ששכח עומר אחד בתוך שדהו ואמר לבנו: צא והקריב עלי פר לעולה ופר לזבחי שלמים. אמר לו, אבא, מה ראית לשמוח במצווה זו יותר מכל מצוות האמורות ב־תורה? אמר לו, כל מצוות ש־בתורה נתן לנו לדעתינו וזה שלא לדעתינו, אלו עשינוה ברצון לפני המקום, לא באת מצווה זו לידינו.

נמצא ששייך מצווה גם ב־שכחה. וזהו „והיה אם שכח תשכח", שתשמח במה ששכחת כאותו חסיד שזכרנו אך ד' אלקיך על ידי השכחה תקיים מצוות ד' אלקיך. על כן מדגי־שה התורה: והיה לשון שמחה.

בספר „זכרון יהושע"
מר' ישראל ווירצבערגער
מו"ץ בבוזעו

דורש לפרקים

„רבי יהושע אומר, עין ויצר הרע ושנאת דבריות מוציאין את האדם מן העולם" (אבות ב—יג). נראה לי לפרש משנתינו באופן זה, כי התנא מאלף אותנו, הגם שכל אדם ואדם עלול להכשל בחיים א־פילו הצדיק, כדברי החכם מכל אדם: „כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז—כ), על כל אדם עוברים בחיים מומנטים של לילה ואפילה. אולם על היהו־די לעשות את הכל להתרומם ולצאת מן המיצר שבו הוא שוקע. אם כן נכון כי מעין הרע החוב על האדם לרחק עצמו ממדה זו אי נעימה, וי־ביותר משנאת הבריות שהיא מדה מגונה מאוד. אבל מיצר הרע מה משמיענו בזה, הלא בו תלוי כל העיקולים?!

ויש להסביר, ישנם בני אדם הממשיכים עליהם עין הרע של הבריות, ושנאתם בזה שהם משיגי גבול מרבים הונם בנשך ותרבית, עושקי שכר עני ואביון. אולם ישנם בני אדם הממשיכים עליהם עין הרע על ידי מעשיהם הטובים. חכמינו מגלומים מדה זו בזה: „קנאת סופרים תרבה חכמה" (בבא בתרא כא-א). החילוק ביניהם, שהראשון אחוז בעין הרע של יצר הרע והשני, ש־מתוקק למעשים טובים, מ־שולב עם היצר טוב. וזה שמדגיש התנא, רק עין הרע ושנאת חנם של יצר הרע מוציאין את האדם מן העולם. מה שאין כן השני, הגם שלא נכון להגיע למדות טובות על ידי שנאה וקנאה, עם כל זה אין לומר עליו כי מוציאו מן העולם.

ילקוט הגרשוני ונוסף גדול מהמלקט.

חסידים מספרים בשם הרבי משטיפינשט...

ספורי מעשיות

אמר להכידיו:

— לספר מאמר או מעשה מצדיק חשוב כמו דף ב־זוהר: שני מאמרים או שני מעשים השובים כשני דפים בזוהר. לספר בלילה קודם השינה חשוב כקריאת שמע.

הוסיף ואמר:

— כסבורים אתם שצריכים לספר דווקא אחד לחברו? לאו דווקא. מה מצינו בקריאת שמע? שאדם אומר אותה בינו לבין קונו, אף הסיפור מהצדיק יכול להיות בינו ובין עצמו.

בנתיבי חסידות איזביצא־ראדזין

סייגים המחייבים הכל

גם אדם שהתעלה במעלה עליונה, עבר כל ה־נסיונות ועמד בהם, נאבק עם יצר הרע ויכול לו, אלא הואיל ואין להסתגר ולומר שלום עלי נפשי; הואיל ודוקא בשעת ההתעלות יש להמצא בתוך העולם ועמו — גם אדם כזה צריך לקיים כל הסייגים ולהזהר בקלה כבחמורה למען אחרים; מפני שאחרים זקוקים לסייגים אלה; מפני שבלי סייגים אלה אין העולם יכול להתקיים; בלי סייגים אלה היה העולם נתון במצב של נפילת־תמיד. על־זה מרמזים לנו חז"ל שכל דבר האסור משום מראית עין, משום שאחרים עלו־לים להכשל — אפילו בחדרי חדרים, ברשות היחיד שלו, לעצמו, אסור ואין להורות היתר לעצמו. הסייג הוא חלק מכבוד שמים ומחייב את הכל. הסייג הוא לפעמים בבחינת „לפני עור לא תתן מכשול", גם כשהוא מאמין ובטוח בעצמו שאינו זקוק לכך.

ש. ז. שרגאי